

УІЛІЯМ ШЕКСПІР.

414/35

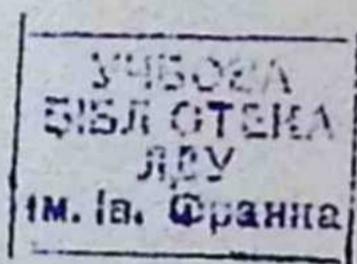
БАГАЩЬКО ГАЛАСУ З ПЕЧЕВЛЯ.

ПЕРЕКЛАД

Ш. А. КУЛІША.

Виданий з передмовою і поясненнями

Др. Ів. Франка.

*Кабінет французознавства 194
ім. Ів. Франка - № ~~747~~*

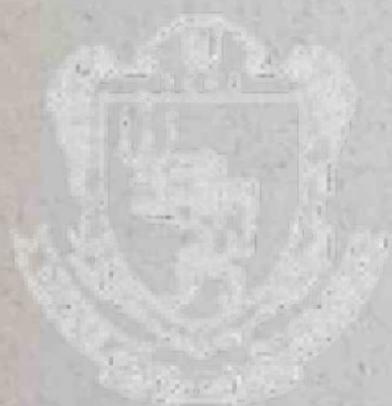
НАКЛАДОМ

372553

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ

зарєєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

ЛВІВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

П е р е д м о в а.

I. Час написання драми. Під днем 4 серпня 1600 вписано в льондонським книгарським реєстрі видане книжки пв. „Much Adoe about Nothing. As it hath been sandrie times publikely acted by the Right honourable the Lord Chamberlaine his Servants. Written by William Shakespeare. (Богато галасу ні защо. Твір кілька разів публично виставлюваний трупю Високоповажного льорда Підкоморія. Написаний Уїлліямом Шекспіром). Значить, у тім часі твір був загальнозвісний і мусів бути написаний значно вчаснійше, десь 1599 року. Деякі критики бачуть potwierджене сеї дати в деяких репліках у першій сцені комедії. І так Леонато говорить про сьвіжий похід князя Педра: „Побіда подвійна, коли переможець приводить до дому повні ряди своїх вояків“, а Беатріче згадує жартливо про стухлий провіянт — один і другий натяк добре надають ся до Ессексового походу в Ірляндію весною 1599 р.*) Менше вдатною видаєть ся думка тих, що означають дату написання сеї комедії перед р. 1598, ідентифікуючи її в твором, про який у 1598 р. згадує Френсіс Мірсі і якому в своїй книжці „Palladis Tamia“, ви-

*) Brandes, William Spakespeare, 297.

даній тогож року, дає титул „Loves Labour won“ (успішний любовий труд)*). Твору Шекспірового в таким титулом ми не знаємо, а Мірсові слова про него не дають певної підстави до його потожсамлення з яким будь звисним нам твором; тільки в огляду на час і на драматичну техніку більш відповідно буде разом з Брандесом бачити в тім творі вчаснійшу комедію „Кінець діло хвалить“ (G. Brandes, op. cit. 65).

Се мусів бути щасливий час у Шекспіровім житю, час, коли його геній широко розпускав крила, а його сьвітогляд був іще ясний, погідний, коли навіть горе відскакувало мов мяч від елястичної поверхні його душі, не раячи її глибоко. Се видно на нашій комедії дуже добре. Такий справді трагічний конфлікт, як у її 4-тім акті, минає тут зовсім без трагічних наслідків і по короткій пертурбації розпливає ся мов хмара, показуєть ся „нічим“. А головно видно се на тих фігурах, що були наскрізь оригінальним твором самого Шекспіра і являють ся коли не формальними героями, то все таки дійсними центральними фігурами комедії, на Беатрічі й Бенедикті. Тільки незломана житєва сила, довіра певність себе, і віра в жите і його радощі могла сплодити ті блискучі, веселі, а при тім на скрізь чесні і щирі натурп. Особливож Беатріче являєть ся правдивою перлою сего твору і одною з найкращих жіночих креацій Шекспіра. В ній бачимо духовий портрет англійської дами в висшої аристократії Єлисаветинського часу. „Ті дами — каже про них Брандес — посідали широке знанє; вони виховувались так само як мужчини, говорили плавно по італійськи, по

*) Shakespeares Dramatische Werke, übers. von A. W. Schlegel und L. Tieck, herausg. von A. Brandl. VIII. 215.

французьки і по іспанськи, не рідко розуміли латинську й грецьку мову. Леді Пемброк, мати Шекспірового протектора, вважала ся найбільше розвиненою жінкою того часу і була славною як письменниця а також як покровителька письменників. І ті жінки не мали в собі нічого педантичного задля свого знання, нічого силуваного в своїм вислові, були природні, багаті на дотеп так само як на знанє, свобідні в жарті а нераз і в поведінці“ (G. Brandes, op. cit. 299). Власне в часі між роками 1598—1600 малює нам Шекспір у цілім ряді творів кілька типів такої жінки (Порція в „Венецькім купці“, Беатріче в „Багато галасу ні за що“, Розалінда в „Як вам подобаєть ся“). Велелість і житєва радість, інтелігенція й енергія, чесність і доброта. все в них мішаєть ся в дивно гармонійну цілість; а при тім кожда з них — не повторенє, не копія попередньої, а наділена власною індивідуальністю, мальована справді *con amore*, немов живцем вихоплена з живої дійсности. Се найкращий доказ, що Шекспір у ту пору мусів пізнати таких жінок, обертати ся в їх товаристві, любити їх — бож пізнавши таку людину не можливо не любити її.

І ще одна група фігур у отсій комедії, також власний, ні відки не позичений витвір Шекспірової фантазії, сьвідчить про радісний, погідний настрій його духа в пору твореня сеї пєси. Се придурковаті отамани Кислиця і Дерен та їх міська сторожа, що в комедії грає ролю „ока закона“. Нема ані крихітки злосливости в мальованю тих фігур, тільки сам золотий, як сонце ясний гумор. Усі ті дураки — чесні люде, щирі й добродушні; вони роблять добро самі того не знаючи гаразд, а коли наслідки їх доброго вчника приходять зацізно, хоч могли запобігти нещастю, то й тут ав-

тор дуже мудро розділив вину між їх дурноту і Леонатову нетерплячку, що не вмів вислухати їх гаразд (дія III, сцена 5). Догадують ся, що Шекспір змалював тут живцем поліціянтів свого рідного місточка Стратфорда, з якими за молоду й сам не раз мусів мати діло. Та певне те, що й по иньших англійських містах того часу поліційні варядження були не много мудрійші. Перший міністер Елісавети, лорд Борлі (Burleigh) писав 1586 р. до королеви, що проїздячи по краю стрічав при брамі кожного місточка 10—12 людей, що стояли на чатах узброєні довгими костурами. На його питання, чого їм треба, відповідали йому, що вони — міська сторожа і чатують на трьох молодих злочинців, яких їм велено зловити. „А по чім же ви пізнаєте їх?“ питав міністер. — „Та в одного з них має бути кривий піс.“ — „Ну, а більше знаків не маєте?“ — „Ні“. І при тім, додає Борлі, вони стояли всі в купі, у всіх на видоці, так що всякий підозрений злочинець міг любісінько оминуть їх. (G. Brandes, op. cit. 304).

II. Жерела комедії. Зазначивши висше, що Беатріче й Бенедикт, Дерен і Кислиця зі сторожами — власні витвори Шекспірової фантазії, ми вже по троха порушили питання про жерела сеї комедії. Зі сказаного виходить, що жерел прийде ся дошукувати властиво тільки для тої часті комедії, яка обертаєть ся довкола осіб Гери, Клявдія та Дон Жуана. Тут Шекспір, як і в многих иньших разях, не робив собі багато клопоту і взяв першу-ліцшу італіянську новеллю, яка йому попала під руки. У італійського новеліста Маттео Банделльо (род. 1480, ум. 1562) в першій книзі його новель (видані в чотирьох томах у перше 1554—1573) знаходить ся оповіданє про Тімбреа

в Кордоні, який через посередника старає ся о руку дочки Леоната в Мессині. Джірондо, що залицяв ся до тої самої панни, але дістав від неї коша, очернює її перед Тімбреом і змовивши ся з одною служницею перебраною в сукню панни, нічу по драбині влазить до її вікна і відіграє перед очима Тімбреа таку саму комедію, як Боракіо в Маргаритою. Наслідком сего Тімбрео зриває свої заручини з панною, ся мліє і її вносять мов неживу. Але вся Мессина, знаючи її чесність, стає в її обороні, в кінці й сам обмівник чуючи про її смерть, кає ся й признає ся Тімбреови, і все кінчить ся щасливо. Сю новелю переклав на французьке звісний нам уже Бельфорé, із якого „Трагічних історій“ (Bellelorest, Histoires tragiques, 1569) Шекспір узяв пізнійше основу свого Гамлета. Сею новелею покористував ся також Аріосто в своїм безсмертнім „Скаженім Орлянді“ (пісня V), який 1591 р. вийшов уже в англійськім перекладі. Тут одурений кавалер називає ся Аріоданте, а очернена панна Джіневра. Подія змальована тут далеко не так примітивно, як у Банделля. Князь Полінессо від давно тішить ся ласкою паночки, прислужниці у королівни Джіневри, але хоче добити ся при її помочи руки самої королівни. Коли се на королівський двір прибуває молодий рицарь Аріоданте, в якому Джіневра швидко й закохала ся і який також полюбив її. Довідавши ся про се Полінессо велить своїй любці передягтись за королівну і прийати його в ночи в королівниній спальні, а Аріодантови представляє, що королівна любить його і приймає його в ночи — і велить йому підгледіти з далека їх сходни. Аріоданте звірює ся в тим своїому брату, хороброму Люрканови. Оба вони, сховані за муром, бачуть у ночи любовну сцену між Полінессом і його любкою пе-

ребраною за Джіневру. Аріоданте хоче на місці вбити себе; Люркан зупиняє його. Несчастливий рицарь не хоче більше бачити буцім то невірної Джіневри і тайком від'їжджає за двора, а по кількох днях до Джіневри приходить жебрак з вісткою, що на його очах молодий рицарь утопився в морі і велів йому переказати їй, що гине добровільно через те, „що бачив за богато.“ Джіневра в розпучі від сеї вісти, не розуміючи, що се значить; усі жалують Аріоданта, та Люркан почувши про братову смерть прилюдно, перед цілим двором оскаржує Джіневру. Батько не вірить кпинній на його дочку злій славі, але про те заявляє, що відповідно до закона, який карає смертю всякий перелюб, вона буде покарана смертю, коли до місяця не покаже ся її невинність. Рівночасно заряджує слідство, велить переслухувати службу. Боячись сего панночка, що була несвідомою причиною всего лиха, тікає до Полінесса і остерігає його, Сей обіцяє їй захист у своїм замку і велить двом слугам завести її туди, та тайком дає їм наказ забити її в лісі. Вони вже лагодять ся сповнити сей наказ, але проїздячи туди рицарь Рінальдо чує жалібний жіночий крик, увільнює панну, довідує ся від неї всеї правди і їде на двір. Там тимчасом появил ся якийсь невнайомий рицарь, що став у обороні Джіневриної чести і власне на забій бє ся з Люрканом, що обстоює за її виною. Рінальдо просить короля спинити поєдинок, відслонює прилюдно Полінессову підлоту, визиває його і вбиває в поєдинку. Тоді невнайомий рицарь відслонює своє лице і в нїм пізнають Аріоданта, який, хоч переконаний про вину Джіневри, не завагав ся стати за неї до бою проти рідного брата. Тяжко покривджені і випробувані коханці доходять до щасливої мети. Як ба-

чимо, із примітивного і на маловаженю жіночої душі основанийо Банделльового оповідання зробив Аріосто високо поетичну і драматичну перлину, у всьому відповідну рицарським чи радше гуманістичним поглядам на жіночу честь і рицарський обов'язок.

Ся Аріостова версія історії про Джіневру та Аріоданта була ще геть перед доконанем англійського перекладу Аріостової поеми перероблена на англійську драму, яка 1582 р. в запустах була виставлена перед королевою Єлисаветою. Ся стара англійська драма не дійшла до нашого часу, та вже з нарису змісту Аріостового оповідання всякий може бачити, що Шекспір не користувався нею, ані Аріостовою поемою при компонованю сеї комедії*). Чи він не знав ще тоді тих творів, чи мав які інші причини лишити їх на боці, досить, що взяв ту версію оповідання, яку за Банделльом дав йому Бельфоре, мало звертаючи уваги на непридатність сеї версії до глибокого драматичного трактованя. Його очевидно манила пнша часть, та, яку до новелістичної канви він бажав додати в власної душі.

III. Будова комедії. „Богато галасу ні за що“ складає ся з двох історій, майстерно сплетених із собою в одну цілість, але далеко не однакових з погляду на драматичний інтерес і артистичне викінченє. Одна історія, се та „весела війна“ між Беатрічею й Бенедиктом, війна, що ком-

*) В тім дусі треба спростувати твердження Брандеса (op. cit. 297—8), Брандля (Spraksprege 125) і С. Лі (William Shakespeare 193), які очевидно не заглянувши до Аріостової поеми, стоять на тім, що серіозна часть нашої комедії правдоподібно — перерібка старшої драми про Джіневру або бодай основана на Аріостових мотивах.

плікуєть ся невинною інтригою, яка з противників робить їх закоханими одно в одно, випробовує їх любов і їх характери в тяжкій пригоді, що постигає иньшу пару, і доводить їх до шлюбного коверця. Ся історія — проста і невигадлива, але в її героях Шекспір показав своє велике майстерство, особливо в типі Беатрічи. Ся історія, хоч трактована автором як другорядний епізод, проте творить головну сценічну вартість комедії й доси.

Друга історія взята Шекспіром із новелі Банделля-Бельфоре, далеко не дорівнює вартістю тій першій, а декуди, особливо в IV і початку V дії, мало-мало не доходить до того, щоб замість симпатії до головних героїв збудити в нас обриджене до них. Шекспір узяв грубовате оповідання Італійця *cum beneficio inventarii*, а коли й поробив у ньому деякі зміни, то зовсім не на користь правдоподібности або сценічности. І так замість супірника, що відіпхнений панною очернює її перед щасливішим супірником, Шекспір чинить усю інтригу ділом Дон Жуана, князівського брата, який заварює всю кашу зовсім без причини, з одної вродженої злости й ненависти, при помочи так само злобного і зіпсованого слуги. Само переведене інтриги (підглядане нічного милування Боракія й Маргарити) на стільки наївне й недотепне, що Шекспір, хоч з геніяльним недбальством узяв його від повеліста, таки не відважив ся показати його на сцені; аджеж що простішого й натуральнішого над припущене, що Клявдіо, коли-б у него була тільки крихітка глузду, був би кинув ся на закохану пару і відкрив ошуканство! Шекспір згадує, що Клявдіо підглядівши ту сцену пішов лютий; але глядач мусить сказати собі, що коли він бачив таку сцену і зараз же не дійшов правди, то він бездонно глупий.

Та ще більше, його постапова осоромити Геру в церкві перед шлюбом показує в ній чоловіка без серця. На тім самім ступні інтелігенції й етики поставлений також Дон Педро, а поведжене їх обох з Леонатом по страшній сцені в церкві і по смерті Гери (яка для них була дійсною смертю) показує крайню легкодушність і плиткість чутя у обох тих панів.

Так само й розвязка інтриги при помочи простакуватого сторожа і тумануватого Кислиці, не вважаючи на інтересні характеристики сих людей, не може вважати ся щасливою. Можна сказати, що навіть супроти італійського повеліста Шекспір попсував історію, бо замість внутрішнього процесу жалю і розкаяня у клеветника впровадив просте *deus ex machina*: Боракіо не знати по що серед ночі на вулиці, навіть під дощем признає ся зовсім не прошений Конрадови до свого злочину; сторожі якимсь дивним робом підслухують його; в хвилі арештованя ані Боракіо ані Конрад (дворянин, отже при шпаді, як певно й Боракіо) не пробувають ані боронити ся, ані втікати; за те втікає не знати чого і по що Дон Жуан. Одним словом, Шекспір зовсім не завдав собі праці, щоб сю часть своєї комедії зробити справді драматичною, забавною чи хоч би психольогічно правдоподібною. Навіть сцена в церкві, одинока справді драматична сцена в тій історії, не лишає в нас сильного і суцільного вражіння, а сцена визову Клявдія Леонатом і Антонієм (акт. V. сц. 1) з початку серіозно драматична, кінчить ся якоюсь нездецидованою мішаниною патосу й мимовільного комізму. В кінці й поєднане чистої та симпатичної Гери з Клявдием, що протягом попередніх актів здужав уповні показати свою глупоту та безхарактерність, не може в нашій душі лишити того

чутя вдоволення, яке звичайно лишають навіть найтрагічніші Шекспірові драми. Тема, взята живцем із оповідання оснований на грубих і на пів варварських відносинах, оперла ся навіть руці великого генія; її згармонізоване на тлі гуманізму далеко красше удалось Аріостови.

І формально відріжнюють ся від себе обі складові часті комедії: ролі Леопата, князя, Клявдія і Гері списані переважно віршами; ролі Беатрічи, Бенедикта, слуг і поліцайників — прозою. Власне ті прозові часті, довні дотепів, натяків, гри слів та всяких стилістичних *qui pro quo* представляють, як загалом Шекспірова проза, великі труднощі для перекладача.

Ів. Франко.

БАГАЦЬКО ГАЛАСУ З НЕЧЕВЛЯ

DRAMATIS PERSONAE.

Дон Педро, князь Арагонський.	Дерен	} два отамани
Клявдіо, молодий пан із Флоренції.	Кислиця	
Бенедикт, молодий пан із Падуї.	Чернець Франціск.	
Леонато, правитель Мессини.	Паламарь.	
Антоніо, брат його.	Хлопець.	
Балтазар, слуга Дон Педра.	Гера, дочка Леонатова.	
Боракіо	Беатріче, небога Леонатова.	
Конрад	Маргарита	} дворянки на послугах у Гери.
	Урсуля	

Посланці, сторожі і прибічники.

Сцена в Мессині.

А К Т П Е Р В И Й.

Сцена перва.

Перед Леонатовим будинком.

Входять Леонато, Гера, Беатріче і інші.

Леонато. Довідавсь я з сього листу, що Дон Педро Арагонський буде в вечері в Мессині.

Посланець. Він звідсї недалеко: було миль зо три, як я зіставив його.

Леонато. А скілько дворян втерjali ви в цій акції?¹⁾

Посланець. Не багато всяких і ні одного іменитого.

Леонато. Се подвійна побіда, коли побідитель приводить до дому повні реєстри. Тут написано, що Дон Педро ушанував великою честю молодого Флорентийця на імя Клявдія.

Посланець. Багато заслуги з його боку і стількож признання з боку Дон Педра. Не обіцяли його літа стілько: в образі ягняти він справлявсь левом. Справді він так передобрив усі добрі сподіванки, що хоть не ждїте від мене оповідання, як і що.

Леонато. Тут у Мессині є в нього дядько; вельми зрадів сьому.

Посланець. Я вже подав йому лист, і радощі його були великі, так що не змогли й виявитись тихо без ознаки гіркости.

Леонато. Розлив ся слізми?

Посланець. Так і заривав.

Леонато. Добра повідь добрости. Нема вірнійшого лиця, як так умите. Як же далеко лучче плакати з радощів, ніж радуватись плачеви!

Беатріче. А скажіте, будь ласко, чи сіньор Міч-Самосїч вернувсь уже з війни, чи ні?

Посланець. Я, сіньоро, не знаю нікого з таким імям. Такого в війську нема.

Леонато. Про кого се ти питаєш, небого?

Геро. Сестричка розуміє сіньора Бенедикта з Падуї.

Посланець. О! він вернувсь, і такий же веселий, як і був.

Беатріче. Він поприбивав тут у Мессині оповістки і визиває Купіда на перестріл, а блазень мого дяді, прочитавши визов, підписавсь за Купіда, та й визвав його на птахостріл.²⁾ Скажіть, будь ласко, скільки він убив і з'їв за сю війну? Ні, скільки він убив? бо я обіцялась іззїсти все, що він убив.

Леонато. Далєбі, небого, ти вже аж надто таксуєш сіньора Бенедикта. Та він з тобою побореть ся, не сумнюсь у сьому.

Посланець. Він, сіньоро, в тій війні заслуживсь добре.

Беатріче. У вас були попсовані харчі, то він поміг їсти. Він дуже хоробрий на їду; жолудком хоть кого переважить.

Посланець. І воїн добрий, сінборо.

Беатріче. І воїн добрий до сінбори.
А до сінборів який?

Посланець. Сінбор з сінборами, муж з мужами; начинений усіма шановними чеснотами.

Беатріче. І таки справді, ні більше ні менше, тільки начинений; та се тільки для начинки. Ну, та що вже, всі ми смертні.

Леонато. Не помилітесь, добродію, в моїй небозі. Між нею і сінбором іде, так би сказати, весела війна. Ніколи вони не зустрінуться, щоб не було між ними герцю.

Беатріче. Ой деле! нічого він через се не виграв. Ув останній нашій зустрічі четверо з його п'ятих розумів утекло каліками; тепер один тільки цілим чоловіком править; так що коли має він ще доволі розуму, щоб держати себе тепло, то нехай в сьому вбачає різницю між собою і своїм конем. Бо се тільки йому й зісталось, щоб з'ясувати себе тварю розумною... Хто тепер його товаришем? У нього що місяця новий побратим.

Посланець. Чи се-ж можливе?

Беатріче. Вельми можливе. Він носить дружбу тільки як модну шапку, що переміняється за кожною новою хвилиною.

Посланець, Бачу, сінборо, що він не гарно записаний у вас.

Беатріче. Ні; а колиб був, я спалилаб усе своє писання. Та скажіте-ж, будь ласко, хто в нього за товариша? Чи вже-ж то не знайшлося молодого задираки, щоб схотів верстати з ним дорогу до чорта?

Посланець. Він товаришує найбільше з благородним Клявдієм.

Беатріче. О Господи! він причепить ся до нього як болість. Ним заразиш ся скорше ніж чумою, а хто заразить ся, той зараз ізсунеть ся з глузду. Поможи Боже благородному Клявдіви, коли він заразивсь Бенедиктом; се йому стоятиме тисячу фунтів, покивилічуть ся.

Посланець. Хотів би я з вами дружити, сінборо.

Беатріче. Зробіте ласку, добрий друже.

Леонато. Ти ніколи не зсунеш ся з глузду, небого.

Беатріче. Ніколи, аж до гарячого січня.

Посланець. Дон Педро наближуєть ся.

Входять Дон Педро, Дон Жуан, Клявдіо, Бенедикт, Балтазар і інші.

Дон Педро. Добрий сінборе Леонато, се ви вийшли на зустріч вашій турботі? Світовий звичай такий, щоб ухилятись од утрати, а ви її шукаєте.

Леонато. Ніколи ще турбота не ввійшла до мого дому в образі вашої князької милости. Бо як турбота проходить, зостанеть ся втіха; а як ви покидаєте мене, зістаєть ся журба.

Дон Педро. Ви надто охочо підіймаєте свій тягар. Се певно ваша доня?

Леонато. Її мати не раз мені се говорила.

Бенедикт. Хиба ви сумнілись, добродію, що питали в неї?

Леонато. Ні, сінборе Бенедикте: бо тоді були ви дитиною.

Дон Педро. От тобі й од ковша, Бенедикте. Догадайсь по сьому, що ти таке, ставши мужем. — Справді, сінбора ні дати ні взяти

панотець. — Бувайте щасливі, сінборо: бо ви схожі на шановного отця.

Бенедикт. Хоть сінбор Леонато їй і отець, та вона й за всю Мессину не схоче, щоб його голова була в неї на плечах, дарма що так на нього схожа.

Беатріче. Дивуюсь, що вам за охота знай говорити, сінборе Бенедикте. Усім про вас байдуже.

Бенедикт. Як, дорога моя сінборо Погордо! Ви ще живі?

Беатріче. Чи то-ж можна вмерти погорді, коли вона годуєть ся такою ситою харчю, як сінбор Бенедикт? Сама учтивість обернулась би в погорду, як ви з'явитесь перед нею.

Бенедикт. То учтивість буде відступницею. Та вже річ певна, що мене люблять усі жінщини опріч вас; і я хотів би почуватись у серці моїм, що серце в мене не було жорстке: бо, далєбі, я не люблю ні однієї.

Беатріче. Се велике щастє для жінщин: бо у них був би пагубний лицяльник. Дякувати Богу й моїй холодній крові, я в цїм одного з вами гумору. Волїю слухати, як моя собака гавкає на ворону, нїж як мужчина клянесть ся, що мене любить.

Бенедикт. Нехай хоронить вас Бог, сінборо, все в такому почутті: то чи один чи другий дворянин та влизне від призначеного йому подряпаного лица.

Беатріче. Дряпанне не зробить його гіршим, колиб воно було таке, як ваше.

Бенедикт. Рідко хто так як ви зумів би вчити попугая.

Б е а т р і ч е. Птах із моїм язиком був би
лучче звіря з вашим.

Б е н е д и к т. Хотів би я, щоб мій кінь
був такий бистрий, як ваш язик, і стільки ви-
носив. От і все.

Б е а т р і ч е. Ви все кінчите конячим
жартом. Я знаю вас давно.

Д о н П е д р о. Сумма всього ось яка. Ле-
онато... сіньоре Клявдіє і ви, сіньоре Бенедикте!
Мій дорогий друг Леонато запросив усіх вас.
Я кажу йому, що ми тут пробудемо найменше
місяць, а він од серця молить ся, щоб який
случай задержав нас довше. Я сьміло покля-
нусь, що він не лицемір і молить ся від щи-
рого серця.

Л е о н а т о. Коли поклянетесь, князю, не
будете клятвопереступним. Дозвольте вітати
й вас, принце. Ви помирились із вашим братом
князем, і я тепер до всякої вам послуги.

Д о н Ж у а н. Дякую вам. Я не многосло-
вен, а таки дякую вам.

Л е о н а т о. Зволите, ваша княжа милость,
перед вести?

Д о н П е д р о. Вашу руку, Леонато: пій-
демо вкупі. [Виходять усі опріч Бенедикта та Клявдія.]

К л я в д і о. Бенедикте, чи завважив еси
дочку сіньора Леоната?

Б е н е д и к т. Не завважив, я дививсь на неї.

К л я в д і о. Правда, що вона скромна собі
панна?

Б е н е д и к т. Чи ти питаєш, як годить ся
чесному чоловікови задля мого простого та щи-
рого думання, чи хочеш, щоб я говорив моїм
звичаем, як явний ворог їх пола?

К л я в д і о. Ні, прошу тебе, говори по
тверезому суду.

Бенедикт. Правду кажучи, вона надто низенька для високої хвали, надто смуглява для гарної хвали, і надто мала для великої. Тільки ось як я можу похвалити її: будь вона не такою, як єсть, вона була-б не вродлива, а не бувши іншою, ніж єсть, вона мені не до вподоби.

Клявдіо. Ти думаєш, я жартую. Прошу тебе, скажи мені всю правду, як вона тобі подобається?

Бенедикт. Хіба ти хочеш її купити, що допитуєшся?

Клявдіо. Хіба-ж можна й цілому світу купити такий клейнод?

Бенедикт. Можна, та ще й з футралом, щоб сховати. Та чи ти се говориш із понурим чолом, чи на один тільки глум провадиш нам, що Купід добре полює на зайці, а Вулкан на вдивовижу тесля? Скажи лишень, у якій ключ тебе взяти, щоб заспівати твоєї пісні?

Клявдіо. На мов око се найуродливіша панна, яку я коли бачив.

Бенедикт. Я ще бачу без окулярів, танічого такого не вбачаю. Ог її сестричка, коли-б не була біснувата, так та переважає її красою, як перший май остатнього грудня. Та сподіваюсь, ти ще не задумав зробитись суругом, ні?

Клявдіо. Навряд чи поняв-би я віри й сам собі, поклявшись у противному, колиб Гера схотіла бути мовію жоною.

Бенедикт. Он до чого воно йдеть ся? І вже-ж нема на світі ні одного чоловіка, щоб хотів носити свою шапку безпечно? І вже я не побачу більш молодика шестидесятьох літ? Ну, що-ж? коли схотілось тобі вложить

шню в ярмо, неси й мозолі від нього, зітхай цілий день по неділях. Дивись, Дон Педро йде до тебе. [Входить Дон Педро.]

Дон Педро. Що за секрет зупинив вас тут, що ви не пішли за Леонатом?

Бенедикт. Я-б хотів, щоб ваша княжа милость примусила мене сказати.

Дон Педро. Повеліваю тобі яко підданому.

Бенедикт. Ви чуєте, графе Клявдіо? Я можу бути мовчазним, як німий; прошу знати се. Та яко підданий — зверніте увагу, яко підданий мушу сказати: він закохав ся. У кого? се ваша княжа милость питає. Дивіте ся-ж, яка коротка одповідь: у Геру, коротку дочку Леоната.

Клявдіо. Колиб так було, то й булоб сказано.

Бенедикт. Як у старій казці, князю: се не в так, ані було так; та не дай Боже, щоб се було так.

Клявдіо. Коли моя страсть не переми-
нить ся скоро, сохрани Боже, щоб було інакше.

Дон Педро. Амінь, коли ви її любите: бо панна вельми достойна.

Клявдіо. Ви се говорите, князю, щоб мене спіймати.

Дон Педро. Клянусь честю, я се говорю, що думаю.

Бенедикт. А я клянусь і честю і правдою, що висловив свою думку.

Клявдіо. Що я люблю її, я чую.

Дон Педро. Що вона сего достойна, я знаю.

Бенедикт. А що я чую, як можна її любити, і не знаю, як се вона того достойна,

сієї думки й огнем з мене не витопити. Я вмру з нею й у стовпа³).

Дон Педро. Ти все був упертим еретиком у зневазі любови.

Клявдіо. І ніколи не здолів справитись у своїй ролі, хіба тільки з насильством над своєю волею.

Бенедикт. Що женщина зачала мене, дякую їй. Що вона згодувала мене, також оддаю їй найпокірнійші подяки. Тільки-ж бо щоб я попустив у себе на лобі трубити відзив з полювання, або почепити мого рога на невидимому поясі⁴), нехай вибачять мені в сім усі женщины. Не хочу кривдити недовірством нікотрої з них; тим роблю собі право не діймати віри ні одній; а кінець пісні (найлуччої в мене пісні) такий, що житиму собі молодиком.

Дон Педро. Отже побачу тебе, поки вмру, бліднолицим з кохання.

Бенедикт. З досади, з болісти, з голоду, князю, та не з кохання. Як доведете, що я втеряю коли небудь більше крови з кохання, ніж здобуваю пючи, тоді повиколойте мені очі пером баллядника, та й повісьте мене над дверима бродільного дому, замісь вівіски сліпого Купіда.

Дон Педро. Ну, як зречеш ся колись сієї віри, то докажеш виразного аргументу.

Бенедикт. Коли зречусь, повісьте мене в барилі як ту кішку: хто в мене поцілить, потріпайте його по плечу й назовіте Адамом⁵).

Дон Педро.

Ну, ну! усе на світі робить время:

І дикого бика в ярмо впрягає.

Бенедикт. Дикого бика впрягає; а коли розсудливий Бенедикт сьому підляже, тоді

позривайте з бика роги та й поставляйте в мене на лобі, і нехай змалюють мене препогано, і такими буйними словами, як пишуть: „Тут можна найняти доброго коня,“ нехай підпишуть під моїм подобієм: „Тут можна бачити жонатого Бенедикта“.

Клявдіо. Як би се сталось коли, ти-б сказивсь од рогового дуру.

Дон Педро. Ще Купід не розкидав усіх своїх стріл у Венеції⁶). Затремтиш од них скоро.

Бенедикт. То перше треба мені ждати тусу.

Дон Педро. Перемінить тебе время. А поки що, йдіте, добрий сіньоре Бенедикте, до Леоната, вклонїтесь йому від мене і скажіте, що не загаюсь на вечерю: бо він, знаю, готовивсь до неї бучно.

Бенедикт. У мене геть доволї засобу на таке посольство. За сям поручаю вас...

Клявдіо. „Опіці Божій. Дано в моїм домі (колиб я мав його)“ —

Дон Педро. „Щестого липця. Прихильний друг ваш Бенедикт.“

Бенедикт. Не сьмійтесь, не смійте ся. Зміст вашої розмови полатаний трохи латками, та й латки ледви що попришивані. Перше нїж зачнете знов глузувати з старих розпірок, роздивітесь у своїй совісти, і за сям поручаюсь вам. [Виходить Бенедикт.]

Клявдіо.

Мій повелителю, колиб зволили,
То ви б могли мені добро зробити.

Дон Педро.

Моя любов у тебе буде учнем;
Навчай її як хоч, то сам побачиш,

Що на добро тобі готова вивчить
І найтрудніший із твоїх уроків.

Клявдіо.

Чи є у Леоната син, мій князю?

Дон Педро.

Дитина в нього одначка, Гера,
Наслідниця по нім його достатків.

Тв Клявдіо в дівчині закохався?

Клявдіо.

О князю! як на сю війну ще йшли ви,
Я оком воїна дививсь на неї,
Котрий не важить ся ще кохання
Назвать любовю, маючи на серці
Труднішу справу. А тепер, вернувшись,
Замість військових думок інші думи
І пожади я в серці став голубить.

Воин мені нагадують раз по раз,
Яка вродлива Гера, і говорять,
Що я любив її ще й до походу.

Дон Педро.

Ти, закохавшись, хочеш цілу книгу
Мені ніжнього слова в уші всипать.
Ти любиш гарну Геру, — на здоровля!
То й буде панночка твоя. Про що-ж тут
Сплітати повість хитро-мудрим робом?

Клявдіо.

Як любо ви любові прислужились!
Її печаль з її лица вгадали!
Щоб не здалась вона вам поспішною,
Я рятував її широким словом.

Дон Педро.

Не треба строїть моста ширше річки.
Найкрасша міра для ратунку — нужда.
Чим бідкаєш ся ти, те в нашій волі.
Ти закохавсь, і я спішу на поміч,
І піднесу в сам час тобі лікарство.

Я знаю, що сьогодні буде бенкет,
І присусіджусь Клявдієм до Гери.
Я власне серце виблюю їй у серце;
Я слух її заповолю в неволю
Своїм палким, проречистим лицяннем.
Тоді її відкривюсь панотцеві,
І на кінець вона твоєю буде.
Ходімо-ж, приймемось тепер за діло. [Виходять.]

Сцена друга.

Сьвітлиця в Леонатовім домі.

Входить Леонато і Антоніо.

Леонато. А що, брате? Деж мій небіж,
твій син? Чи здобувсь на музику?

Антоніо. Дуже про неї побивається.
Та ось що, брате; скажу тобі чудну новину,
що і в-ві сні тобі не снилась.

Леонато. А хороша?

Антоніо. Як вичеканить її случай; а по-
крівля в неї хороша, знадвору вона гарна. Як
проходжував ся князь із графом Клявдієм по
темній аллеї в моім саду, один із моїх людей
підслухав от що. Князь одкрив ся Клявдію, що
закохавсь у моїй небозі, твоїй дочці, і думає
признатись їй у вечері, сьогодні у танці, і коли
побачить, що вона не від того, то вхопить сю
хвилину за волоссе і зараз переговорить про
се з тобою.

Леонато. А в в голові товк у того, хто
тобі се казав?

Антоніо. Геть пронозливий хлопець.
Я пішлю по нього, розпитай у нього сам.

Леонато. Ні, ні. Вважаймо се за сон, поки воно виявить ся само. А дочці треба про се сказати, щоб вона лучче наготовилась, як їй відказувати, колиб воно було правдою. Іди, сповісти її. — [Входять прибічники.] Братчики, ви знаєте, що вам робити? — О, вибачай, приятелю! ходімо зо мною: я скористуюсь твоїм іскуством. — Дорогий брате, підпомагай у цій хуртовині! [Відходить].

Сцена третя.

Друга сьвітлиця в Леонатовім домі.

Входять Дон Жуан та Конрад.

Конрад. Що за лихо, принце! чого се ви так засумували?

Дон Жуан. Нема міри причині, нема й сумуванню.

Конрад. Мусите слухати розуму.

Дон Жуан. А хоть би я його й слухав, яке з того добро?

Конрад. Коли не сцілюще лікарство, то хоть терпеливе страждання.

Дон Жуан. Дивно мені, що ти, родившись (як сам кажеш) під Сатурном⁷), заходив ся коло моральних ліків на смертоносне лихо. Я не можу сховати, що я таке. Я мушу сумувати, коли маю чого, і не всьміхатись ні від чийого жарту; їсти, коли виголодніюсь, і не дожидатись нічийого часу; спати, коли дримають ся, і не піклуватись ні про чий справи, сьміятись, коли мені весело, і не підлезуватись ні під чий гумор.

Конрад. Ну, нехай; тільки не виявлюйте сього, аж поки можна буде вам так чинити без упину. Ви ще недавно стояли против вашого брата; він тільки що прийняв вас у свою ласку. Закоренитись у ній не можна вам інше, як тільки під хорошу погоду, котру сами зробите, а випогодитись треба про ваші ж власні жнива.

Дон Жуан. Лучче мені бути шепшиною в огороді, ніж рожею в його милости, і для мові крови лучче, щоб усі мене зневажали, ніж під'їжджати кожному під ласку. Тут хоть і не можна буде сказати, що я лестивий другзяка, то ніхто не впоперечить, що я прямодушний ледарь. Мені довіряють під намордником і дають волю в колодці. Тим я постановив не співати в клітці. Колиб у мене рот, я кусав ся б; колиб моя воля, я робив би що хочу. А поки що, нехай буду собі чим я єсть; не пробуй перемінити мене.

Конрад. Чи не можна ж вам що зробити з вашого невдоволю?

Дон Жуан. Я роблю з нього всячину: бо тільки в мене й мого. Хто се йде сюди? Що нового, Боракію?

Входить Боракію.

Боракію. Я прийшов з великої вечері. Леонато гостить по царськи князя, вашого брата, і можу вам подати звістку про задумане весілле.

Дон Жуан. Чи не здасть ся воно на модель до споруди якого лиха? Що се за дурень такий, що заручаєть ся з турботою?

Боракію. Ге, ге, вашого брата правця.

Дон Жуан. Хто? найсовершеннійший Клявдіо?

Боракіо. Вім сам.

Дон Жуан. Панок уданий. З ким же се? з ким же? На кого він задивив ся?

Боракіо. Та на Геру ж, Леонатову дочку й наслідницю.

Дон Жуан. Ранню курочку-марцівочку! Як же ти про се довідавсь?

Боракіо. Був я в них за кадильника і окурював одну затхлу сьвітлицю, аж ось ідуть рука в руку князь із Клявдієм у пильній розмові. Я заступив за шпалери і підслухав звідтіля, що князь єднатиме Геру за себе, а з'єднавши, оддасть графу Клявдію.

Дон Жуан. Ходімо-ж, ходімо туди. Може се буде покормом моїй досаді. Сей молодий брикун убивсь у славу моїм упадком. Коли вдасть ся мені перейти йому як небудь дорогу, восхваляю себе всяково. Ви обидва надежні, і допоможете мені.

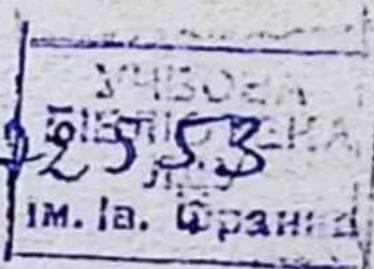
Конрад. Поки життя, милостивий пане.

Дон Жуан. Ходімо-ж на велику вечерю. Тим вони так и веселять ся, що я підупав. Колиб кухареві та мою думку! Що-ж? ходімо попробувати, що можна вдіяти?

Боракіо. До послуги вашій милости.

Виходять.

Зуб. № 342553

АКТ ДРУГИЙ.

Сцена перва.

Сьвітлиця в Леонатовім домі.

Входять Леонато, Антоніо, Гера, Беатріче і інші.

Леонато. Чи був граф Жуан тут на вечері?

Антоніо. Я не бачив його.

Беатріче, Як терпко сей пан дивить ся! Ніколи не побачу його, щоб мене потім цілу годину не пекла згага.

Гера. У нього дуже меланхолійна вдача.

Беатріче. От би був превосходний чоловік, що стояв би по середині між ним і Бенедиктом. Один зовсім як намальований, і не говорить нічого, а другий зовсім як старший синок у пані, не вгаває базікати.

Леонато. То половину язика сіньора Бенедикта в рот графу Жуану, а половину меланхолії графа Жуана на лице сіньора Бенедикта.

Беатріче. З гарною ногою та з гарною ступнею, дядю, та з повною калиткою грошей, такий чоловік підневолив би собі кожну жінцину в сьвіті, колиб тільки з'умів їй сподобатись.

Леонато. Далєбі, небого, ніколи ти не здобудеш собі мужа, коли будеш така гостра на язык.

Антоніо. Справді вона вже надто сердита.

Беатріче. Надто сердита — се більш ніж сердита. Через се я лишусь Божого дару: бо кажуть: „Сердитій корові Бог дає короткі роги“ а надто сердитій не дає ніяких.

Леонато. То й тобі, яко надто сердитій, Бог не дасть ніяких рогів?

Беатріче. Іменно, коли не дасть мені мужа, а про се благо я молю його на вколїшках що ранку і що вечора. Господи! я не можу терпіти мужа з бородою на лиці. Лучче вже мені спати на вовні.

Леонато. Можеш вигледіти й такого, що не має бороди.

Беатріче. Що-ж би я з ним робила? Хиба прибрала б у своє плаття та зробила своєю прислужницею. У кого є борода, той більше парубка, а в кого нема бороди, той менше мужа; хто більше парубка — не по мені, хто-ж менше мужа — я не по нїм. То лучче мені заробляти по шостаку в ведмедника та водити його обізян у пекло.

Леонато. То се ти правцюєш у пекло?

Беатріче. Ні, тільки до воріт, а там зустрїне мене дьявол, як старий рогач з рогами на голові, і скаже: „Іди собі на небо, Беатріче, йди собі на небо! Тут нема місця для вас, дївчат.“ Тоді я передам йому моїх обізян та до святаго Петра на небеса. Він укаже мені, де сидять дївувальниці, та й жити-мем собі так весело, як довгий день.

Антоніо. [до Гері] Ну, а ти небого, вповаю, чинитимеш панотцеву волю?

Беатріче. А як же? Моя сестричка мусить зробити кнікс і сказати: „Як зволите, таточку.“ Та за все се, сестричко, нехай буде він гарний хлопець; а то зроби другий кнікс і скажи: „Як я зволю, таточку“.

Леонато. А я таки, небого, маю надію вбачити й тебе в парі.

Беатріче. Не перш, як Господь создасть мужчин із иншого якого металю, а не з землі. Хиба-ж не гірко жінчині підклонятись під якого куска завзятого пороху? здавати справу зо свого життя якому небудь нікчемному ковтяхови глини? Ні, дядю, не хочу ніякого. Адамові сини мені брати, і далєбі, я вважаю за грїх одружити ся з родичем.

Леонато. Дочко, памятай, що я казав тобі. Коли князь єднатиме сим робом, знай, що відказати.

Беатріче. Винувата буде музика, коли не в такт лицятимуть ся до тебе. Коли князь надто налягатиме, скажи йому, що у всьому є міра, так і витанцюй йому одвіт. Бо слухай, Геро, лицяння, замуже і каятте, се все одно, що екосез, менует і виступець.⁸⁾ Перве сватання все гаряче і нетерпляче, як екосез, і таке-ж химерне; весїлле — порядне, скромне, як менует, повне поваги і старосьвітчини; а далі йде каятте, і своїми кульгавими ногами танцює виступця все швидче та швидче, аж поки повалить ся в яму.

Леонато. Ти, кузинко, позираєш на сьвіт якось гостро.

Беатріче. Маю добрі очі, дядю: вбачаю церкву при дневному сьвітлі.

Леонато. Ідуть, брате, маски. З дороги
Їм! [Виходять Леонато, Беатріче, Антоніо.]

[Входить Дон Педро маскований].

Дон Педро. Ясна панно, проходитесь
із вашим прихильником?

Гера. Коли йтимете стиха і ласкаво
дивитиметесь та нічого не скажете, готова з ва-
ми проходитесь, особливож, коли я й сама йду.

Дон Педро. Вкупі зо мною?

Гера. Сказалаб і се, колиб захотїла.

Дон Педро. А коли ви захочете?

Гера. Коли вподобаю ваше лице. Бо не-
хай Бот боронить, щоб лютня була така, як
хутляр.

Дон Педро. Моя маска — Філемонова
криша, а в домі — Зевес.⁹⁾

Гера. То вашій масці треба бути соло-
мяною. (Проходять.)

Входять Марґарита з Балтазаром, масковані.

Марґарита. Говоріте стиха, коли гово-
рите про любов.

Балтазар. Отсе хотїв би я, щоб ви по-
любили мене.

Марґарита. А я не хотїла-б, задля вас;
бо в мене багато недоброго.

Балтазар. Наприклад?

Марґарита. Я молюсь голосно.

Балтазар. То я ще більше вас люблю.
Хто почує, скаже: амінь.

Марґарита. Пошли мені Боже танцю-
ристого чоловіка!

Балтазар. Амінь

Марґарита. І візьми його геть із моїх
очей, як скінчить ся танець! — Відказуй, дяче.

Балтазар. Нічого: дякови відказано.
[Проходять.]

Входять Урсуля в Антонієм, масковані.

Урсуля. Я знаю вас добре: ви сіньор Антонію.

Антонію. Даю слово, не він.

Урсуля. Я знаю вас по киванню головою.

Антонію. Сказати вам правду, я передразнюю його.

Урсуля. Ніколи-б ви не вдали його так погано-гарно, колиб не були ним самим. Ось і суха рука його зверху і знизу. Ви він, ви він.

Антонію. Даю слово, не він.

Урсуля. Годі, годі. Чи вже-ж ви думаєте, що я не пізнаю вас по вашому превосходному дотепі? Хиба-ж чеснота сховається? Годі ж мумкати: ви він. Принадність виявиться; тут і кінець. [Проходять].

Входять Бенедикт з Беатрічею, масковані.

Беатріче. Не хочете сказати, хто се вам сказав?

Бенедикт. Ні, вибачайте мені.

Беатріче. І сього не хочете сказати, хто ви?

Бенедикт. Тепер ні.

Беатріче. Що я дуже пишна і що найлуччі свої дотепи виймаю з „Сотні веселих казок“,¹⁰⁾ — се не хто, як сіньор Бенедикт сказав так.

Бенедикт. Хто-ж він такий?

Беатріче. Я певна, що ви його добре знаєте.

Бенедикт. Ні, не знаю, вірте мені.

Беатріче. Ніколи він не розсьмішав вас?

Бенедикт. Та хто-ж бо се такий?

Беатріче. Ну, се князів шутник, дуже несмаковитий жартівник. Тільки в нього й дару, що вигадувати неможливі клевети. Кохають ся в нїм самі тільки гультаї та не стільки в його дотепі, скільки в його ледарстві. Він і втішав і сердить їх; вони й сьміються з нього і бють його! Я певна, що він у сьому фльотї і хотїлаб, щоб він спїткав мене.

Бенедикт. Як спізнаюсь з сим дворянином, то скажу йому, що ви говорите.

Беатріче. Скажіть, скажіть. Він тільки поламле об мене одно - друге порівнання; а як я може не замічу або не засьміюсь, то від сього засумув. Тодї буде ціле крилце куропатви: бо дурень і не вечерятиме тієї ночі. [Зва сцени музики] Мусимо йти за проводирями.

Бенедикт. У всякому доброму ділї.

Беатріче. Ну, як поведуть мене до чого лихого, я їх покину на першому повертї.

Танець. Потім виходять усі опріч Дон Жуана, Боракиа та Клявдія.

Дон Жуан. Річ певна, брат мій закохавсь у Гері, і повів її отця, щоб із ним про се розмовитись. Дамп пійшли за нею; тільки одна маска й зостаєть ся.

Боракіо. І се Клявдію. Я знаю його по поставі.

Дон Жуан. Чи ви не сіньор Бенедикт?

Клявдію. Ви добре мене знаєте: він самий.

Дон Жуан. Сіньоре, ви дуже близькі до мого брата в його прихильности. Він закохавсь у Гері. Прошу вас, розрайте се йому: вона йому не рівня по своїому роду. Се буде в вас роля чесного чоловіка.

Клявдію. Як ви дознались, що він любить її?

Дон Жуан. Я чув, як він присягавсь
їй у своїм коханні.

Боракіо. Чув і я се: він кляв ся, що
оженить ся з нею сієї-ж ночі.

Дон Жуан. Ну, ходімо-ж до бенкету.

[Виходять Дон Жуан і Боракіо].

Клявдіо.

Так я відказував за Бенедикта,
За Клявдія ж чув новину погану.
Річ певна, князь за себе сватав Геру.
Статочна дружба у всьому на світі,
Та не в ділах і послужі любови.
Тим промовляй за себе кожне серце,
І кожне око об собі упрошуй,
Бо краса — велика чарівниця:
Вона у кров розтоплює і вірність.
Такий случай буває що години,
Та я його не ждав. Прощай же, Геро!

Вертаєть ся Бенедикт.

Бенедикт. Граф Клявдіо?

Клявдіо. Так, він.

Бенедикт. Ну, ходім зо мною.

Клявдіо. Куди?

Бенедикт. Та до першої верби, по ва-
шому-ж, графе, власному ділу. Як ви хочете
носити вінець? На шиї, як лихварський лан-
цюг, чи через плече, як полковницький шарф?
А вже якось та мусите носити: бо князь од-
бив у вас Геру.

Клявдіо. Щастя йому з нею доля.

Бенедикт. Ге, се мова чесного воларя:
так вони продають воли. Ну, а чи ви думали,
щоб князь так прислужив ся вам?

Клявдіо. Ідіть собі, будь ласко, від мене.

Бенедикт. Ого! ви бете мов сліпець: хлопець украв у вас ковбасу, а ви бтесь об стовпа.¹¹⁾

Клявдіо. Коли ви не хочете, то я вас покину. [Виходить.]

Бенедикт. Ох, бідна поранена пташка! Залізе тепер вона в очерети... Та як сіньора Беатріче і знає мене, і не знає мене! Князів шутник!... Га! може так і прозвано мене, що я собі веселий... Так; тількиж бо я сим кривджу сам себе. Мене так не прозвано. Се низька, хоть і в'їдлива вдача Беатрічина, се вона виставляє в своїй особі сьвіт, і малює мене таким. Добре ж, я віддячу, як зумію.

Входить Дон Педро.

Дон Педро. А що, сіньоре, де граф? Чи ви бачили його?

Бенедикт. Певно, мій князю, я власне грав ролю пані Слави. Я знайшов його тут сумним, як будка на баштані. Сказав йому, і думаю, сказав правду, що ваша княжа милость здобулись ласки в молодій панни, і предложив йому йти зо мною до вербн, щоб там або сплести йому вінок яко зраженому, або звязати йому пучок різок, яко достойному сікуцїї.

Дон Педро. Сікуцїї! Яка-ж його провина?

Бенедикт. Дурна провина школяря, що надібавши пташаче гніздечко, з радощів показав товаришеви, а той видрав.

Дон Педро. Ти робиш довірє переступом? Переступ на злодію.

Бенедикт. То й тоді не мішалоб звязати різок, та й вінок також, бо вінок носив

би він, а різки булиб для вас, що, як я думаю, підтібрили пташат із гніздечком.

Дон Педро. Я тільки навчу їх співати, та й верну власникови.

Бенедикт. Коли вони співатимуть у лад із вашим словом, то далєбі, ви говорите чесно.

Дон Педро. А сіньора Беатріче ремствує на тебе. Дворянин, що з нею танцював, сказав їй, що ти вельми скривдив її.

Бенедикт. О! вона так мене шпетила, що й пеньок би не стерпів. Дуб з одним тільки зеленим листком, і той би озвався за себе. Сама маска моя почала оживати і лаятись в нею. Вона менї сказала — не думавши, що се я сам — що я князїв шутник, що я нуднійший від великої одлиги. Зневага за зневагою сипалась на мене з таким безупином, що я стояв мов стрільбове опудало, а ціле військо стріляло до мене. Вона говорить кинджалами і раниць кожним словом. Коли б її дихання було таке страшенне, як її вислови, то коло неї не було б життя. Вона б заразила й північну зізду. Я не оженився би з нею, хоть би в неї віном було все, що мав Адам перед своїм переступом. У неї й Геркулєс обертав би рожна; поскіцав би й свою булаву на підпал. Ні, не говоріте про неї. Побачите, що се пекельна Ате в гарній одежі. Колиб, Господи, який мудрагель заклєв її: бо далєбі, докіль вона тут, чоловікови в пеклі так добре, як у сьвятилищі, і люде грішать навмисно, щоб там опинитись; так усяка колотнеча, труса й турбота ходять слїдом за нею.

Входять Клявдіо, Беатріче, Гера і Леонато.

Дон Педро. Дивись, вона йде сюди.

Бенедикт. Чи не zvolите ваша милость послати мене для якої послуги на конець сьвіта?

Готов рушати до Антиподів по найменшу річ, яку б ви видумали. Принесу вам зубочистку з найдальшої границі Азії; принесу мірку з ноги Попа Івана; достану волосину з бороди великого Могола; відбуду скорше посольство до Пігмеїв, аніж мені переговоритись трьома словами з сею Гарпією.¹²⁾ Нема в вас ніякого наказу для мене?

Дон Педро. Ніякого, опріч бажання вашої любої компанії.

Бенедикт. О Боже! тут, князю, таке блюдо, котрого я не люблю: не по нутру мені язик сіньори. [Виходить]

Дон Педро. Ходіте, ходіте, сіньоро. Ви втратили серце сіньора Бенедикта.

Беатріче. Справді, князю, він позичив був його мені, і я заплатила йому процент: подвійне серце за його одиничне; ну, та він якось вийграв його в мене фальшованими кістями; то ваша милость добре кажете, що я його втратила.

Дон Педро. Ви положили його, сіньоро; ви положили його.

Беатріче. Добре, що не він мене, князю: а то-б зробилась матір'ю дурнів. Я привела вам графа Клявдія, що послали мене по нього.

Дон Педро. Що се вам, графе? Чого ви такі сумні?

Клявдіо. Я не сумний, князю.

Дон Педро. А що-ж? Нездужаєте?

Клявдіо. І не нездужаю, князю.

Беатріче. Граф не сумний, не нездужає, ані веселий, ані здоров: ви тільки ввічливі, графе, ввічливі як апельсина, і трошки жовтієте її ревнивим кольором.

Дон Педро. Далєбі, сінборо, і мені здасть ся, що ви сказали правду, хоть я готов клястись, коли воно так, що він помиляеть ся. Я, Клявдіє, залицявсь у твоє імя, і висватав уродливу Геру. Переговорив з її панотцем; він дав свій призвіл. Скажи, коли бути весіллю, і пошли тобі Боже щастє!

Леонато. Графе, берете мою дочку і з нею мої достатки. Його милость урядила сей шлюб і нехай висша ласка скаже на се амінь!

Беатріче. Говоріте-ж, графе; тепер ваша репліка.

Клявдіо. Мовчанне — найлуччий герольд радощів. Не велике се було-б щастє, колиб я вмів сказати, який я щасливий! — Сінборо, як ви моя, так і я ваш. Оддаю себе за вас, і не при собі від такої заміни.

Беатріче. Говори, сестричко, або, коли не вмєш, затули йому рот поцілунком; нехай він не говорить.

Дон Педро. Далєбі, сінборо, у вас веселе серце.

Беатріче. Еге, князю. Я вдячна йому дурненькому: воно держить ся на вітровому боці турботи. Моя кузина каже йому на ухо, що він у неї в серці.

Клявдіо. І каже така, кузино.

Беатріче. Милый Боже! от так усі йдуть заміж, опріч мене. Я присмагла на сонці; мушу сидіти в кутку та кричати: Ой чоловіка-ж, чоловіка!

Дон Педро. Сінборо Беатріче, я вам дам.

Беатріче. Лучче, колиб ваш панотець дав. Чи не було в вашої милости брата такого

як ви? Ваш панотець давав превосходних чоловіків, колиб тільки вони були приступні для дівці.

Дон Педро. Хочете мене, сінборо?

Беатріче. Ні, князю, хіба-б я найшла иншого про будні. Ваша милость надто дорогі, щоб носити що дня... Однакож, благаю вашої милости, простіте мене: я родилась на всяку веселу гутірку, а не на діло.

Дон Педро. Ваша мовчанка дуже мені досадна, а бути веселою вам найлучче до лица; бо нічого й казати, ви родились у веселу годину.

Беатріче. Певно ні, князю: моя мама крпчала. Та той час плясала зізвда і під нею ж то я родилась. — Сестро і братіку, даруй вам Боже радощі!

Леонато. Небого, наглянь-же над тим, що я казав тобі.

Беатріче, Вибачайте, дядю. — З дозволу вашої милости. [Виходить Беатріче.]

Дон Педро. Що за втішна, що за сердечна панна!

Леонато. Не багато в ній сумного елменту, князю. Тільки тоді й поважна, як спить, да й тоді не все поважна: бо розказувала мені дочка, що їй снились усякі диковини і вона прокидалась регочучи.

Дон Педро. Прегарна була-б се жона для Бенедикта.

Леонато. О Господи! колиб їх, князю, спарувати тільки на тиждень, вони-б заговорили одно одного до божевілля.

Дон Педро. Графе Клявдіє, коли ви думаете йти до церкви?

Клявдіо. Завтра князю. Час іде на милицях, поки любов справить свої обряди.

Леонато. Не ранійш понеділка, мій любивий сну. Се від сьогодні буде як раз сема ніч. Да й то ще мало часу на все те, що в мене на думці.

Дон Педро. Ге, ти похитуєш головою не таке довге жданнє. А я ручаюсь тобі, Клявдіє, що сей час у нас перейде не вкучно. Я тим часом підприєму один із Геркулесових подвигів, а власне зроблю так, що сіньор Бенедикт і панна Беатріче страшенно закохають ся одно в одного. Дуже хотів би я спарувати їх, і не сумнююсь, що докажу сього, аби ви в-трьох допомагали мені так, як я вас поставлю.

Леонато. Готов, князю, служити вам, хоть би мені ради сього треба було десять ночей не спати.

Клявдіо. І я, князю.

Дон Педро. І ви також, любя Геро?

Гера. Рада, князю, чинити всяку скромну послугу, аби моя кузина здобулась на доброго мужа.

Дон Педро. А Бенедикт не самий гірший із мужів, яких я знаю. Ось яка в мене йому хвала; хорошого роду, випробованої хоробрости і освяченої чесности. Я вас навчу, як укоськати вашу кузину, щоб вона закохалась у Бенедикті; я сам, за вашою підмогою, так попрактикую на Бенедикта, що не допоможе йому ні бистрий розум, ні перебірний смак: закохаєть ся у Беатрічі. Коли сього докажемо, Купідо більше не стрілець: слава його буде нашою; ми одні — боги любови. Ходімо-ж, я скажу вам, який мій плян. [Виходять].

Сцена друга.

Друга сьвітлиця в Леонатовім домі.

Входять Дон Жуан та Боракіо.

Дон Жуан. Так і єсть: граф Клявдіо женить ся з Леонатовою дочкою.

Бораціо. Так, сіньоре; та я зумію перебити.

Дон Жуан. Усякий зупин, усякий перекір, усяка перешкода буде мені лїкарством. Я нездужаю ненавистю до нього, і що лежить вноперек його жаданню, зійдеть ся як раз із моїм. Як же ти перебвш те весїллє?

Боракіо. Не чесним робом, сіньоре; тільки таким таємним, що нїякої безчесности на менї не покажеть ся.

Дон Жуан. Скажи мені коротко, як.

Боракіо. Здаеть ся, я говорив вашій милости, буде тому з рік, як вельми прихильеть ся до мене Маргарита, служебна панна Гери.

Дон Жуан. Памятаю.

Боракіо. Я можу призначити яку схочу незвичайну пору ночі, щоб вона визирнула із вікна своєї панї.

Дон Жуан. Що-ж у сьому за життє, котре б сталось смертю весїллю?

Боракіо. Отруту з сього ви вже самі зробите. Йдїть до князя, вашого брата: не оцаджуйте слова перед ним, що він зашкодив своїй чести спарувавши славного Клявдія (котрого ви так вельми поважаєте) з такою опаскудженою потаскушкою, як Гера.

Дон Жуан. Який же я доказ зроблю на се?

Боракіо. Такий, що одурите князя, роздразните Клявдія, погубите Геру і вбете Леоната. А ви бажаєте чого иншого?

Дон Жуан. Аби тільки їм наробити жалю, одважусь на все.

Боракіо. Ну, ось же що. Знайдіте годину поговорити на самоті з Дон Педром і з графом Клявдієм. Скажіте їм, що знаєте, буцім Гера любить мене. Покажіте велику прихильність і до князя і до Клявдія, що виявлюєте се тільки шануючи братову честь, бо він сю пару звів до купи, і боронячи репутацію друга, котрого морочять подобною дівоцтва. Навряд, чи вони піймуть віри без доказу. Предложите їм такий доказ: ні більш, ні менше, що вони бачитимуть мене під вікном її кімнати, чути-муть, як я зватиму Маргариту Герою, а Маргарита мене Клявдієм; і приведіте їх подивитись на се в ночі як раз перед задуманим весіллям: бо тим часом мушу я ще так поставити діло, щоб Гери не було дома, і так буде схожа на правду безчесність Гери, що ревність назовуть вони певністю, і всі приготівни їх обернуть ся в нівець.

Дон Жуан. Яке б лихо не виросло з сього, я се діло зроблю. Справляй ся хистко в сій справі, — буде тобі тисяча дукатів нагороди.

Боракіо. Тільки сміло обвинувачуйте, а мій хист не осоромить мене.

Дон Жуан. Пійду зараз довідаюсь, якого дня у них весілле. [Виходять].

Сцена третя.

Леонатів сад.

Входить Бенедикт.

Бенедикт. Хлопче!

Входить хлопець.

Хлопець. Сіньоре.

Бенедикт. У моїй кімнаті на вікні лежить книга. Принеси її сюди в сад.

Хлопець. Я вже тут, сіньоре.

Бенедикт. Знаю се, та хотів би, щоб ти був там та й знов тут. [Виходить хлопець.] Вельми дивуюсь, що чоловік, бачивши, який дурень хто инший, що віддає себе на любов, попосьміявшись із таких дуроців у инших, зробить ся сам для себе сьміховищем закохавшись. І такий чоловік — Клявдіо. Я знав, як у нього тільки й було музики, що барабан та жоломійка; а тепер йому любійше слухати тамбурин та флет. Знав, як він готов був іти пішки десять миль, щоб подивитись на добру зброю, а тепер лежатиме десять ночей без сну, викроюючи по моді новий жакет. Мав звичай говорити просто і до речі, як чесний чоловік і воїн, а тепер зробивсь ортографом: слова в нього дуже химерний бенкет; що слово, то й чудна страва. Невже ж і я колись так перемінюсь і дивитимусь тими-ж очима? Не можу сказати. Думаю, що ні. Не забожусь, щоб любов не обернула мене на устрицю, та поклянусь, що поки вона не зробить мене устрицею, не зроблюсь і таким дурнем. Одна жінщина вродлива, ну, добре; друга розумна, — добре й се; инша чесна, — і се добре; та поки всі блага не будуть в одній жінщині, ні одна жінщина не пі-

Багацько галасу в нечевля.

дійде мені під ласку. Мусить вона бути багата, діло певне; розумна, або ніякої; чесна, або й не торгуватиму її; вродлива, або й не позирну на неї; тихенька, або й не приступай до мене; благородна, або не дам і шага; доброї говірки, превосходна музикантка, а волоссе нехай у неї буде такого кольору, який дав Бог. Га! князь і monsieur Коханне! Сховаюсь у бесідку. [Відходить геть.]

Входять Дон Педро, Леонато та Клявдіо.

Дон Педро.

Що-ж, чутиєм чудовну сю музику?

Клявдіо.

Ось зараз, князю. Що за тихий вечір!
Мов притаївсь, щоб чуть ніжні акорди.

Дон Педро.

А бачив ти, де Бенедикт сховав ся?

Клявдіо.

О, дуже добре! Скоро гра замовкне,
Ми тій лисиці кинемо принаду.

Входить Балтазар з музикою.

Дон Педро.

Ну, Балтазаре, заспівай нам ще раз.

Балтазар.

Не заставляйте, милостивий князю,
Знов хриплим голосом музику шпетить.

Дон Педро.

Се превосходства сьвідченне звичайне,
Показувать талант в поганій масці.
Ну, ну, співай, хай не лицяюсь довше!

Балтазар.

Як про лицяне, заспіваю зараз:

Бо не один лицятись починає

Там, де й сам тямить, що не варто; все-ж він
Лицяється, ще й божить ся, що любить.

Дон Педро.

Прошу тебе, співай. А хоч резонувати,
То резонуй же лучче вже по нотах.

Балтазар.

Поки до нот, прошу занотувати.
Що й нотування всі вони не варті.

Дон Педро.

Він розмовляє крючкато: ноти,
Все ноти в нього, та й нема нічого! [Музика.]

Бенедикт. [стиха] От і божественна
арія! от його душа й у восторзі!... Чи не чудна
се річ, що баранячі кишки та виторгують ду-
шу з людського тіла? — Ну, наставляйте-ж
рога й під мого шага, як скінчите.

Балтазар. (Сьпіває).

Годї, серце одиноке,
Важенько зітхати,
На принаду та на зраду
Гірко нарікати.

Що принадив мене щастєм,
Покинув у горі!
Одна нога на березі,
А друга на морі.

Не вбивай ся, сумовите,
Нехай покидає,
Нехай твоє зітханнєчко
Його не впиняє.

Ти-ж мов сонечко з за хмари
Виглянь, засьвіти ся,
Оберни зітханне в регіт,
Гуляй, весели ся.

Годї нам про нестаточних
Гіркої співати :

На принаду та на зраду
Їх роджає й мати.¹³⁾

Дон Педро. Їй Богу, гарна пісня.

Балтазар. І негарний співак, милостивий князю.

Дон Педро. Га? ні, ні. Далєбі, ти співаєш геть добре від часу до часу.

Бенедикт. [стиха] Був би він пес та за-скіглив тає, вони-б його повісили. Прошу Бога, щоб його поганний голос не накликав якого нещастя. Мені так же булоб весело слухати нічного ворона, хоч би й яка склалась після того халепа.

Дон Педро. [до Клявдія] Так, іменно. Чуєш, Балтазарє? добудь, будь ласко, що найкращих музик : бо завтра в ночі нам би хотїлось, щоб вони були під вікном Гериної кімнати.

Балтазар. Достану найкращих, милостивий князю.

Дон Педро. Зроби-ж се ; прощай. [Виходять Балтазар ів музиками.] Ходи, ходи, Леонато. Що ти сьогодні говорив мені, що твоя небога закохана в сїньорі Бенедикті?

Клявдіо. [стиха до Педра.] О, так! підкрадуйтесь, підлазьте, пташка сидить. [Голосно.] Ніколи я й не думав, щоб ся панна полюбила кого.

Леонато. Анї я також. Та найдивнїйше, що вона збожеволїла на Бенедикті. По всьому її обїходу з ним здавалось, що вона його ненавидить.

Бенедикт. [стиха] Чи можливо ж? Дме вітер он звідкіля?

Леонато. Далєбі, ваша княжа милость, не вмю й скагати, що менї думати про се, хиба що вона його любить бїснуватою любовю. Се переходить усяке понятє.

Дон Педро. Може вона тїлько вдає?

Клявдіо. Далєбі, на те похоже.

Леонато. О Боже! вдає? Нїколи ще підроблювана страсть не підходила так близько під живу, як вона їи виявлює.

Дон Педро. Які-ж прикмети страсти виявлює вона?

Клявдіо. [стиха] Настромлюйте добре принаду на удочку: рибка хоче клюнути.

Леонато. Які прикмети, мій князю? От сидить собі... та моя дочка казала вам, які.

Клявдіо. Так, говорила.

Дон Педро. Які-ж, які, скажіте? Ви зумляєте мене. Я думав, що в неї дух непоборний проти всяких приступів страсти.

Леонато. Я готів був присягати, що воно так, мій князю, а особливо против Бенедикта.

Бенедикт. [стиха]. Я вважав би се за посьміх, колиб се говорив не той сивобородий дїдуган. Плутня не ховаєть ся під такою поважністю.

Клявдіо. [стиха] Вхопив принаду; сїпайте.

Дон Педро. Чи дала вона чим небудь знати про свою страсть Бенедиктови?

Леонато. Нї, і клянеть ся, що нїколи не дасть. Се її мука.

Клявдіо. Воно так справді. Так говорить і ваша дочка, „Чи я-ж“, каже, „що так часто оберталась до нього з погордою, та напишу до нього, що люблю його“?

Леонато. Се вона говорить тепер, починаючи писати до нього. Бо двацять раз устане в ночі і сидить отсе в сорочці, докіль ізпише аркуш паперу... Дочка моя все нам розкажує.

Клявдіо. Ви отсе кажете про аркуш паперу, а я нагадав про гарний жарт. що ваша дочка розказала нам.

Леонато. А! як написала та почала прочитувати, та знайшла Бенедикта й Беатріче в купочці. —

Клявдіо. Так, так.

Леонато. Тоді подрала лист на тисячу шматочечків, і докоряла собі за безсором, що писала до того, хто — знала, — що насьмієть ся з неї... „Я суджу про нього,“ каже, „по самій собі: бо насьміялась би з нього, колиб він до мене написав. Так, насьміялась би, хоть і люблю його.“

Клявдіо. А далій упала на вколїшки та давай плакати, хлипати, бити себе в груди, рвати на собі волоссе, молитись і покликувати: „О любий Бенедикте! Боже, даруй мені терпіння!“

Леонато. Так, справді так. Дочка моя так розкажує, і сї екстази так її опановують, що моя дочка боїть ся іноді, колиб вона в розпуці чого собі не заподіяла. Се щира правда.

Дон Педро. Добре булоб, як би Бенедикт довідав ся про се від кого иншого, коли сама не хоче виявити.

Клявдіо. Що-ж із того? Він би зробив із сього жарт, і мучив би бідну панну ще більше.

Дон Перо. Колиб він так зробив, то булоб добрим ділом завісити його. Вона прегарна, любя панна, і нема ніякого сумніву — чесна.

Клявдіо. А яка прерозумна!

Дон Педро. У всьому, опріч що любить Бенедикта.

Леонато. О! мій князю, коли розум і кров борють ся в такому ніжному тілі, ми в девяти случаях із десятка будемо певні, що кров подужав. Жаль мені її, і мушу жалкувати, бувши й її дядею й її опікуном.

Дон Педро. Лучче нехай би перенесла своє божевілле на мене. Я-б не подививсь ні на які інші респекти, зробив би її своєю половиною. Прошу вас, скажіте про се Бенедиктови; почуємо, що він казатиме.

Леонато. Се буде добре, думаєте?

Клявдіо. Гера напевно думає, що вона вмере; бо каже, що вмере, коли він її не любить, а вона скорше вмере, ніж би виявила свою любов; а колиб він залицявсь до неї, то вона скорше вмере, ані-ж би їй упинити хоть один подих своєї звичайної перекирности.

Дон Педро. І добре робить. Колиб вона помякшала в своїй любови, се вельми можливо, що він би зневажив її: бо ви знаєте всі, якого він зневажливого духу.

Клявдіо. А про те славний чоловіга.

Дон Педро. З виду він справді принадний.

Клявдіо. І хоть перед Богом сказати, по мойому розуму, — дуже розумний.

Дон Педро. Виявлює таки деякі іскорки схожі на дотеп.

Леонато. А я вважаю його й за хороброго.

Дон Педро. Як Гектор, запевняю вас; а в чварах можете звати його навіть премудрим, бо вхиляєть ся від них із великою скром-

ністю, або-ж втручаєть ся в них з правдивим християнським страхом.

Леонато. Коли він боїть ся Бога, то мусить неминуче держати мир; колиж нарушать мвр, мусить втручатись у чвару зо страхом і трепетом.

Дон Педро. Так він і робить: бо він боїть ся Бога, хоть сього й не видно по ньому, судячи по деяким буйним жартам його. Ну, та мені жаль вашої небоги. Чи шукати-ж нам Бенедикта та сказати йому про її любов?

Клявдіо. Ні, не говоріте, мій князю. Лучче викоренимо її доброю порадою.

Леонато. Неможлива се річ. Вона перше викоренить своє серце.

Дон Педро. Ну, так довідаймось іще більше про се од вашої донї. Тим часом проходимо справу. Я дуже люблю Бенедикта, хотів би, щоб він скромно роздививсь у собі, як негідний він такої хорошої панни.

Леонато. Зволите, мій князю, йти? Обід готовий.

Клявдіо. (стиха) Коли він од неї не здуріє послї сього, ніколи не йнятиму віри моїм сподіванкам.

Дон Педро. (стиха) Розкиньмо-ж таку сїтку й на неї, а про се вже мусить старатись ваша донька з своїми прислужницями. Се буде забавка, як вони думатимуть про здурінне одно одного, а нічого такого нема. Хотів би я дивитись на сю сцену: се буде весела й німа дивовижа. Пішлемо її кликати його обідати.

Виходять Дон Педро, Клявдіо і Леонато.

Бенедикт. [виступаючи з бесідки.] Не може бути жартом: вони радили так поважно. Про всю правду довідались вони від Гери. Їм, зда-

вть ся, жаль панни: її страсть дійшла свого повного зросту. Любить мене! Ну, треба за се подякувати. Чув, як вони мене цензурували. Кажуть, пишатимусь, постерігши, що вона закохалась. Кажуть і се, що скорше вмире, ніж дасть яку ознаку страсти... Ніколи не думав я женитись; та нехай-ж не вважають мене гордим... Щасливий, хто чуючи їх посуди, оберне їх у напругу. Кажуть, що панна вродлива. Се правда, можу їм свідчити. І чесна, — так, не можу перекопати сього. І розумна, тільки що любить мене, — клянусь, се не причиною до її розуму, та й не доказ її дурости: бо я готов страшенно закохати ся в ній. Станеть ся, що на мене посиплють нікчемними крихтами і останками дотепів за те, що так довго ставав против женячки. Та хиба смак не переміняється? Чоловік любить страву в юности, і не може терпіти в дорослості. Чи колючкам ж та сентенціям й паперовим стрілам мізку віджахнути чоловіка від дороги його хотіння? Ні; світ мусить залюднюватись. Як я говорив, що вмиру нежонатим, я не думав, що доживу до оженіння... А ось іде Беатріче. Клянусь днем, вона вродлива панна. Вбачаю деякі знаки її закохання. [Входить Беатріче.]

Б е а т р і ч е. Против моєї волі мене послано просити вас іти обідати.

Б е н е д и к т. Прекрасна Беатріче, дякую вам за ваші труди.

Б е а т р і ч е. Я приняла не більше трудів, щоб заслужити сю подяку, як ви, щоб мене подякувати. Колиб се було трудно, я-б не пішла.

Б е н е д и к т. То в сьому посольстві була вам приемність?

Беатріче. Стільки, щоб узяти на кінчик ножа і не отруїти й галки... У вас нема апетиту, сіньоре. Прощайте. [Виходить]

Бенедикт. Га! „Против моєї волі послано мене просити вас іти обідати“... Тут двоє значіння. Я прийняла не більш трудів, щоб заслужити сю подяку, як ви, щоб подякувати мені. Те все одно, що сказати: всякий труд, що я взяла-б для вас, такий же любий, як і дякування... Коли я не змилюсь над нею, я — ледарь; коли не полюблю її, я Жид. Колиб добути її портрет! [Виходить.]

А К Т Т Р Е Т Ї Й.

— — —

Сцена перва.

Леонатів сад.

Входять Гера, Маргарита і Урсуля.

Г е р а.

Біжи, голубко Маргарито, в залу,
Знайди мою кухню Беатріче
В розмові з графом Клявдієм та з князем:
Шепни на ухо їй, що я й Урсуля
Тут у саду, що ми усе про неї
Говоримо. Підслухала-б то ти нас.
Нехай прокрадеться ся в густу бесідку,
Де капріфолія, на сонці зрієши,
В середину не пропускає сонця,
Мов фаворити, що царі зробили
Їх пишними, ідуть навпроти сили,
Котра зростила їх. І там сховавшись
Нехай нас підслухає. Се зробивши,
Та хистко, жваво, нас самих залишиш.

М а р г а р и т а.

О, прийде зараз! я за се ручаюсь. [Виходить].

Г е р а.

А ми, Урсуле, скоро Беатріче
Наближить ся, ходімо по аллеї

Та все бесїдуймо про Бенедикта.
Як я назву його, ти зараз мусиш
Його хвалити над його заслуги;
А я приймусь тобі оповідати,
Як Бенедикт кохає Беатрічу:
То й викуєм стрілки свм Купідону,
Що ними ранить і по слуху серце.

Беатріче входить іззаду.

Ну, починай: бо глянь, он Беатріче,
Мов луговиця та понад землею,
Підслухати розмову нашу лине.

Урсуля.

Любійш усього в удженні, як рибка
Тне золотим пірцем срібляну воду
І до зрадливої біжить принади.
Закиньмо-ж удочку й на Беатрічу!
Моя частина діяльогу буде
Не згірша: ви про се вже не турбуйтеся.

Г е р а.

Наближмо ся-ж до неї, щоб нічого
Її чуткеньке вушко не втеряло
З фальшовано-солодкої принади...
Нї, далебі, Урсуле, вже аж надто
Вона зневажлива. Я добре знаю,
Який у неї дух стидливий, дикий,
Мов скеля крем'яна.

Урсуля.

А в тім ви певні,
Що він так вельми любить Беатрічу?

Г е р а.

І князь, і мій жених говорять — певно.

Урсуля.

І вас просили їй сказати про Бенедикта?

Г е р а.

Просили, щоб сказати їй всю правду;
Та я пораяла, щоб Бенедикта,
Задля прихильности до нього, вговорили

Бороти ся з своїм коханням тайним,
Не даючи ознаки Беатрічі.

Урсуля.

На що-ж ви так пораяли? Хиба-ж він
Такого мужа щасного не стоїть,
Яке коли судилось Беатрічі?

Гера.

Кохання боже! знаю, що він стоїть
Всього, чим можна наградить мужчину;
Та ще природа не робила серця
З такого гордовитого металю,
Як серце Беатрічі: що зневага
І гордування у-в очах у неї
Басуючи поблискують, мов хоче
Усе принизити, на що спогляне.
А розум свій так високо цїнує,
Що все кругом здасть ся їй нікчемним.
Вона не вмів ні любити щиро,
Ні зрозуміти, як хто инший любить.
Боготворить сама себе та й годї.

Урсуля.

Се так; і я так думаю. То й справді
Не слід їй про його кохання знати:
А то-б вона із нього насьміялась.

Гера.

Се так. Я ще не бачила мужчини,
Який би він ні був, чи то розумний,
Чи благородний, молодий, вродливий,
Щоб Беатріче не перевернула.
Коли лицем принадний, поклянесть ся,
Що молодик годить ся їй у сестри;
А чорний, — се природа малювала
Для сцени арлекїна й хляп зробила.
Високий ростом, — спис тупоголовий;
Недоросток, — аґат зле обточений;
Чи говіркий, — се з вітром хоруговка;
А мовчазний, — пеньок неповорущний.

Так кожного на виворіть покаже:
Нї щирости, нї чеснотї ніколи
Не віддає нічого по заслужї.

У р с у л я.

О, що й казати! за таку огуду
Та за зневагу хто її похвалить?

Г е р а.

А вже-ж! Ніхто за се хвалить не стане,
За сей лихий язик, за неприступність.
Та хто-б осьміливсь їй про се сказати?
Сказала-б я, --- на сьміх мене підійме;
О! засьмів мене на смерть, задушить
І заклює досадними словами.
То й Бенедикт, мов той огонь прикритий,
Нехай дотлїє у зітханнях мовчки.
Се буде лучча смерть, ніж од насьмішок:
Бо то погана, мов од лоскотання.

У р с у с я.

Ба нї, скажіть. Що вам вона відкаже?

Г е р а.

Нї, лучче я пійду до Бенедикта,
Пораю, щоб боров ся із любовю.
Я навіть видумаю що на неї
По чесности, щоб трохи їй зашкодить.
Хто знає, як одно недобре слово
Здолїє отруїть любов у серці?

У р с у л я.

О, нї! не обижайте так кузини!
Не вже вона така безумна буде,
Щоб, мавши бистрий той та гострий розум,
Котрим пишаєть ся, та відіпхнула
Такого гарного від себе чоловіка?

Г е р а.

У всїй Італїї єдина се людина
Опріч мого коханого подружжя.

У р с у л я.

Прошу вас, не прогнівайтесь на мене:
Я Бенедикта уважаю первим
По вроді, розуму, звичаю й славі,
І вся Італія такої-ж думки.

Г е р а.

Він справді високо стоїть у славі.

У р с у л я.

Бо заслужив її ще й не здобувши...
Ну, а коли-ж у вас, madame, весілля?

Г е р а.

Та завтра-ж. Ось ходім до мене,
Я покажу тобі мої всі строї,
Щоб ти мене порадила, в котрому
Мені найлучче завтра показатись.

У р с у л я. (стиха)

Првлипла, далєбі! піймали пташку.

Г е р а. (стиха)

Коли піймали, то любов приходить
Случаєм. Одного Купід стрілою,
А иншого тенетами підчепить. (Виходять.)

Б е а т р і ч е (виступаючи.)

Чи се-ж можлива річ?...
Звідкіль сей жарт? Що серце робить з нами!
Мене за гордість, за пиху карають...
Прощайте-ж, гордощі дівочькі! З вами
Нї слави, нї пуття не наживають.
Люби мене, коханий Бенедикте:
В моїй любови не дізнавш муки.
Оговтаеш мов ти серце дике,
І звяжемо на віки наші руки.
Ти заслужив найглибшої любови:
Я знаю се і не з людської мови (Виходить).

Сцена друга.

Сьвітлиця в Леонатовів домі.

Входять Дон Педро, Клявдіо, Бенедикт та Леонато.

Дон Педро. Побуду, тільки до кінця твого весілля, а тоді в Арагонію.

Клявдіо. Я-б вас прозів туди, мій князю, коли-б ви тільки зволили.

Дон Педро. Ні, се було-б велике за-тьмінне в новому сяві твого шлюбу, — як показати дитині нову одежину, та заборонити її носити. Я буду сьмілим тільки до Бенедикта на його компанію: бо від тімя та аж до підошви весь він веселість. Він разів два чи три перерізав Купідову тятиву, і маленькій катюжка не сьміє вже стрілити на нього. Серце в нього таке міцне, мов дзвін, а язик мов дзвонове серце: бо що його серце думає, язик говорить.

Бенедикт. Пансве, я вже не той що був.

Леонато. І я се кажу: мені здасть ся, ви стали сумовитим.

Клявдіо. Дивітесь, коли він не закохав ся.

Дон Педро. О, щоб тебе, вгадку! Та в нього нема й краплі щирої крові, щоб справді закохатись. Коли сумний, то не має грошей.

Бенедикт. У мене болить зуб.

Дон Педро. То вирви.

Бенедикт. Завісити-б його.

Клявдіо. Попереду завісь, а потім вирви.

Дон Педро. Як! зітхати від зуба?

Леонато. Від нежиту або червячка?

Бенедикт. Еге, кожен одоліє болість, опріч того, в кого болить.

Клявдіо. А я кажу, що він закохав ся.

Дон Педро. Так нема-ж у нього нічого похожого на закохання, хиба що любить чужо-земні строї: що сьогодні він Голянець, завтра Француз, або разом двох націй: Німець у низ від пояса, по штаням, а Гішпанець у гору, без жилета. Опріч що сї дуроці явно напали на нього, він зовсім не здурів так, як се тобі здаєть ся.

Клявдіо. Коли не закохавсь у якій жєнщинї, то не треба вірїти старим признакам. Знай чиствьть свого бриля що ранку. Що-б се таке було?

Дон Педро. А бачив його хто в голяря?

Клявдіо. Ні; а голяря в нього бачили, і вже напхано кілька мячиків тим, що недавно закрашувало йому щоки.

Леонато. Справді, він здаєть ся молодшим, що втеряв бороду.

Дон Педро. Та ще й цибетом¹⁴⁾ натираєть ся. Чим воно вам пахне?

Клявдіо. Се все одно, що сказати: закохавсь наш молодик.

Дон Педро. Найбільша помітка сього, се його мелянхолїя.

Клявдіо. І коли-ж він любив умиватись?

Дон Педро. Еге, або малюватись? Про се я чув, що про нього розказують.

Клявдіо. А де жартовливий його розум? Заліз у бандурні струни. Тим править перехват.

Дон Педро. Справді сумна се повість про нього. Так і єсть, так і єсть, що закохав ся.

Клявдіо. А я знаю, хто його любить.

Дон Педро. Хотів би й я знати. Ручаюсь вам, така, що його не знає.

Клявдіо. Ну, знає і недобрі його прикмети, отже дарма: умирає по ньому.

Дон Педро. Поховають її лицем до-гори.

Бенедикт. А все таки се не чари на зубну болість. — Шановний сіньоре, ходімо зо мною. Є в мене для вас із осьmero чи з девятеро слів таких, що сим хлопячим коникам не треба чути.

Виходить Бенедикт із Леонатом.

Дон Педро. На мою жизнь, розмовлятиме з ним про Беатрічу.

Клявдіо. Іменно. Гера та Маргарита тепер уже зіграли свою ролю з Беатрічею, і тепер сї два ведмеді не гризтимуть ся зустрівшись.

Входить Дон Жуан.

Дон Жуан. Мій князю й брате, спаси вас Боже.

Дон Педро. Бувай здоров, мій брате.

Дон Жуан. Коли маєте час, я-б хотів поговорити з вами.

Дон Педро. На самотї?

Дон Жуан. Коли ваша ласка. Ну, та графу Клявдію можна чути: бо те, що я хочу казати, торкаєть ся й його.

Дон Педро. Що-ж там таке?

Дон Жуан. (до Клявдія). Ваше снательство завтра думаєте вінчатись?

Дон Педро. Ти знаєш, що завтра.

Дон Жуан. Я не знаю, коли він знатиме, що я знаю.

Клявдіо. Коли який перепин, будьласко, скажіте.

Дон Жуан. Ви можете думати, що я не люблю вас. Нехай воно об'явить ся нав-
послі, а ви цїляйте лучче по тому, що я вам
зманіфестую. Що до брата, я думаю, він до
вас прихильний і з прихильности своєї допоміг
вам злагодити ваше намірене весїлле. Далєбі,
послуга не добра, і шкода праці!

Дон Педро. Що-ж там, що-ж там таке?

Дон Жуан. Того й прийшов я, щоб вам
сказати, і... вкорочуючи обставин (бо надто бу-
ло-б довго про се розказувати), — панна не-
чесна.

Клявдіо. Хто? Гера?

Дон Жуан. Не хто, як вона: Леонатова
Гера, ваша Гера, усякого Гера.

Клявдіо. Нечесна?

Дон Жуан. Се слово ще надто хороше,
щоб змалювати, яка вона зопсована. Я сказав
би, що вона гірша. Придумайте яку гіршу на-
зву, і я приложу до неї. Не дивуйтесь, доки
взнаєте дальші докази. Ходїмо тільки зо мною
сієї ночі, ви побачите, як лазять до неї в вікно
навіть за день перед весїллем. Коли й тоді
вона вам буде люба, одружитесь завтра з нею;
а лучче було-б для вашої чести перемінити
вашу думку.

Клявдіо. Хиба се може бути?

Дон Педро. Не хччу няти віри.

Дон Жуан. Коли не сьмієте няти віри
й тому, що бачите, не говоріте, що ви знаєте.
Коли схочете пійти зо мною, я покажу вам до-
водї; а побачите більше й почувте більше, то
двлячись по тому й робіте.

Клявдіо. Коли я сієї ночі побачу таке,
що не мушу ожєнитись із нею завтра, я осо-
ромлю її в тому соборнці, де-б нам вінчатись.

Дон Педро. А як я сватав її за тебе, то поможу тобі й безчестити її.

Дон Жуан. Не зневажатиму її більше, докіль будете моїми свідками. Бувайте з сим холодні тільки до півночі: тоді діло само себе покаже.

Дон Педро.

О як-же прикро, гірко день скінчив ся!

Клявдіо.

О дивовижне, непостижне горе!

Дон Жуан.

О горе перепинене ще в пору!

От що скажіть побачивши, що буде. (Виходять.)

Сцена третя.

Вулиця.

Входять Дерен та Кислиця з сторожею.

Дерен. Чу ви люде добрі й вірні?

Кислиця. А вже-ж: ато-б, хоч і жаль, та вони мусіли-б потерпіти контумацію¹⁵⁾ на тілі й на душі.

Дерен. Се ще була-б їм надто добра кара, колиб вони мали яку калямітацію¹⁶⁾ в собі, бувши вибрані на князьку сторожу.

Кислиця. Ну, так дай же їм деструкцію¹⁷⁾, сусіде Дерене.

Дерен. Перве: хто, думаєте ви, має більш ступідности¹⁸⁾ бути соцьким?

Первий сторож. Гуґ Овсяник, добродію, або Юрко Вугляний: бо вони вміють писати й читати.

Дерен. А приступи, сусіде Вугляний. Бог благословив тебе добрим імям. Щоб бути

гарним з лица чоловіком, се дар фортуни; ну, а писати й читати, се йде від природи.

Другий сторож. І одно й друге, пане соцький —

Дерен. Ти маєш: я знав, що така буде твоя відповідь. Ну, що до твоєї вродливости, добродію, дякуй Богу і не пишайся нею; а що до твого писання й читання, показуй його, коли ні для чого буде тобі величатись сею дурницею. Про тебе думають, що в тебе найбільше ступідности і неприяманности до чатування: отсе-ж і бери лїхтарню. Ось яке буде твоє діло: захоплювати всіх волоцюг. Звелиш кожному зупинитись в імя князя.

Другий сторож. А як не схоче зупинитись?

Дерен. Тоді байдуже про нього, нехай собі йде. А потім склич усю сторожу до купи і дякуйте Богу, що слобонив вас од пройди-світа.

Кнєлиця. Коли не зупинить ся, як йому звелено, то він не з князьких підданих... Не мусите також чинити галасу по вулицях: бо щоб сторожа розводила балаки, се дуже толєрантно¹⁹⁾, і сього не можна терпіти.

Другий сторож. Лучче заснемо, ніж розмовляти. Ми знаємо, що личить сторожі.

Дерен. Бачиш, ти говориш, як старий і дуже сумирний сторож: бо я не бачу, кому б сон міг шкодити. Тільки гледіть, щоб у вас не покрадено ратищ. І ще одно! Зазирнете також у всі шинки і звелите всім п'яним лягати спати.

Другий сторож. А як не схочуть?

Дерен. То не чіпайте, поки не витверезять ся. А коли й тоді не дадуть вам

лучшої відповіді, скажете, що се ви не про них говорили, що ви вклепались.

Другий сторож. Гаразд, добродію.

Дерен. Коли спіткаєте злодія, можете запідзорити його, по праву вашої служби, що він нечесвий чоловік, а з такими людьми чим менше чіплятись чи мати справу, тим для вашої чести лучше.

Другий сторож. А як знатимем, що злодій, то чи не вхопити його?

Дерен. Ну, по вашій службі се можна; та я думаю, що хто торкається об дьоготь, той замажеться. Найспокійніш для вас буде, коли вловите злодія, сказати, щоб об'явився, хто він такий, та й улизнув од вашої компанії.

Кислиця. Тебе, товаришу, завсїгди звали милосерним чоловіком.

Дерен. Справді, я по своїй волі не завішу й собаки, а й надто чоловіка, коли в нього є яка небудь еміненція.²⁰⁾

Кислиця. Коли почуєте крик дитини у ночі, покличте мамку, щоб заспокоїла.

Другий сторож. Ну, а як вона спатиме й не почує нас?

Дерен. Тоді йдіте собі з миром; нехай дитина будить її криком: бо коли овечка не чути, як мекекече її ягня, то не озветься й до теляти, як ревтиме.

Кислиця. Се велика правда.

Дерен. Отсе-ж і кінець вашої деструкції. Ти, соцький, представлятимеш лице самого князя. Коли зустрінеш князя в ночі, можеш і його зупинити.

Кислиця. Ну, клянусь Пречистою, я думаю, що не може.

Дерен. Пять срібних против одного, з усяким, хто знає статуту; він може його зупинити, — а вже-ж пак не без волі князя: бо певна річ, сторожа не мусить обижати нікого, а се була-б обида, зупинити чоловіка против його волі.

Кислиця. Клянусь Пречистою, се так.

Дерен. Га, га, га! Ну, панове, надобраніч вам; а колиб счинилось що важне, покличте мене. Зберіть до купи весь розум свого товариша й свій власний, та й на добраніч. Ходімо, сусіде.

Другий сторож. Добре, панове, отсе-ж чули ваш наказ. Ходімо, посидьмо на церковній лаві до другої, а там і спати.

Дерен. Ще одне слово, чесні сусіди. Прошу вас пильнувати дверей сіньора Леоната: бо там буде завтра весілля, то тепер там великий скрут. Адієу, а добре веіетуйте²¹), благаю вас. (Виходять Дерен та Кислиця.)

Входять Боракіо та Конрад.

Боракіо. Ге! Конраде!

Сторож. Тихо! не ворухітесь.

Боракіо. Конраде, чуєш!

Конрад. Ось де я, чоловіче, коло твого ліктіа.

Боракіо. Еге, то-то засвербів мене лікоть. Я думав, чи не короста.

Конрад. Я відкажу тобі на се колись; а тепер кажи, що далій.

Боракіо. Станьмо-ж отам під навісом, бо накрапає; то я тобі, як правдивий п'яниця, вибалакаю все.

Другий сторож. (стиха) Якась ізрада, панове; станьмо ближче.

Боракіо. Отсе-ж знай, що я заробив у Дон Жуана тисячу дукатів.

Конрад. Чи се-ж можливе, щоб ледарство так подорожчало?

Боракіо. Ти-б лучче спитав: чи можливе се, щоб ледарство та було таке багате? Бо коли багатому ледареви треба вбогого, то вбогий здере що схоче.

Конрад. Дивуюсь.

Боракіо. Се показує, що ти ще неконфірмований. Ти знавш, що мода живієта, бриля або жупана ніщо для чоловіка.

Конрад. Тільки убраннє.

Боракіо. Я кажу, мода.

Конрад. Ну, мода єсть мода.

Боракіо. Ба! Се так, як би сказати: дурень єсть дурень. Ні, дивись, що за паскудний злодій ся мода!

Сторож. (стиха) Я знаю сього Паскудного: отсе вже він сїм літ злодійкою, а тепер похочав собі паном. Я не забув його прізвища.

Боракіо. Чи ти не чув, наче хто говорить?

Конрад. Ні; се хоруговка на сьому будинку.

Боракіо. Чи ти, кажу, не бачиш, що за паскудний злодій ся мода? Як нестаточно вона вертить усїма горячими людьми між чотирнадцятьма і трицятьма п'ятьма годами? Іноді наряджа їх як Фараонові воїни на обкурених картинах; іноді як Ваалові жерці на старих церковних вікнах; іноді, як голений Геркулес на поплямованих, червотокних оббоях, де його веретено завбільшки з його булаву.

Конрад. Се все я бачу; бачу й те, що мода більш ізношує одежі, ніж чоловік. Та чи

не здурів і сам ти від моди, що перекроїв твоє оповідання на верзякання про моду?

Боракіо. Ні, ані-же. Знай же, що сієї ночі я романсував із Марґаритою, прислужницею сіньори Гери, називаючи її Герою. Вона перехилила ся через вікно із опочивальні своєї панї, посилала менї тисячу раз добраніч... Я тобі розказую препогано. Треба було перш оповідати, як князь, Клявдіо і мій пан стояли в саду, піднаджені, підставлені, опановані моїм паном, і дивились оддалік на се любе вітанне.

Конрад. І вони думали, що Марґарита — Гера?

Боракіо. Двоє з них думали, князь і Клявдіо; а дявол, мій пан, знав, що вона Марґарита; ну і Клявдіо, по части через його клятьби, котрими він опанував його, по части через те, що темна ніч обманила їх, а більш через мов ледарство, котре конфірмує всяке паскудство, яке зробить Дон Жуан, — Клявдіо пійшов біснующись. Поклявсь, що спіткавши її, як умовились, завтра в ранці у церкві, осоромить її перед усім соборнцем тим, що бачив у ночі, і верне її до дому без мужа.

Первий сторож. Князьким імям велю вам: стійте!

Другий сторож. Покличте настоящего соцького. Ми тут викрили шмат найпоганїйшої зради, яка коли-коли трафлялась у громадї.

Первий сторож. І один із них Паскудник. Я його знаю: він носить пуклю.

Конрад. Любі панове, панове —

Другий сторож. Ви мусите винайти нам того Паскудника, впевняю вас!

Конрад. Панове —

Первий сторож. Шкода говорити. Велимо тобі покоритись і йти за нами.

Боракіо. Гарний буде з нас товар, як сі люде візьмуть та піднімуть нас на списках у гору.

Конрад. Товар з допитом, ручаюсь тобі. Ходімо, ми коримось вам. (Виходять.)

Сцена четверта.

Сьвітлиця в Леонатовім домі.

Входять Гера, Маргарита й Урсуля.

Гера. Добра Урсуле, розбуди мою кузину Беатрічу, нехай устане.

Урсуля. Розбуджу, сінборо.

Гера. І попроси її прийти сюди.

Урсуля. Добре. (Виходить Урсуля.)

Маргарита. Далєбі, по мойому другий рабато²²⁾ був би луччий.

Гера. Нї, прошу тебе, добра Маргасю, я надїну сей.

Маргарита. Далєбі, не такий хороший, і ручаюсь вам, кузина ваша те-ж скаже.

Гера. Моя кузина дурна, а ти друга. Не надїну иншого, тільки сей.

Маргарита. От ваш караблїк так менї до вподоби, колиб тільки волосє було трошки темнїйше. І сукня ваша дивного фасону, далєбі. Я бачила сукню Міланської дукенї, що так вихвалювали.

Гера. О, кажуть, предивна!

Маргарита. Йй Богу, вона проти вашої — нічна опанча. Гаптованє золотом, з про-

різями, пооблямовано сріблом садженим жемчугами, рукави звислі, збоку рукавця, а поли кругом обшито блакитною лиштвою. Та що до краси, принадности, а особливо що до фасону ваша вдесятеро лучча.

Гера. Коли-б дав Бог весело її носити: бо чогось мені на серці важко, переважно.

Маргарита. Скоро буде ще важче од ваготи чоловіка.

Гера. Фі, яка ти! І не сором тобі?

Маргарита. Чого-ж, сіноро? від чесної розмови? Хиба-ж не чесне весілле і в старця? Видно, ви хотіли, щоб я сказала: шануючи вас, супруга. Коли ледача думка не зопсує доброго слова, то я не обижу нікого. Що ж у сьому не гарне — вагоніти від мужа? Нічого, я думаю, коли муж по закону і жона по закону. А то було-б легко, а не важко. Спитайте хоть і в сінбори Беатрічи: оть вона йде.

Входять Беатріче.

Гера. Добрийдень, сесю!

Беатріче. Добрийдень, люба Геро.

Гера. Що тобі сталось? чого в тебе такий сумний голос?

Беатріче. Я зпала з усякого вишого, мені здаєть ся.

Маргарита. Заспівайте нам: „Ой важеньке закохання“. Тут нема важкої приспівки. Ви заспівайте, а я потанцюю.

Беатріче. Еге, „Важеньке закохання“ твоїм ногам! А як буде в твого чоловіка доволі стійла, побачиш, скільки буде в нього телят.

Маргарита. О беззаконна конструкція! Я зневажу її моїми ногами.

Беатріче. Вже мало не пята година, кузино. Ій Богу, мені вельми, вельми недобре... Гей, го!

Маргарита. На сокола се, на коня, чи на чоловіка?

Беатріче. На всіх трьох.

Маргарита. Ну, коли ви не потурчились, нічого вже верстати путь по зорях.

Беатріче. Що в неї дурної на умі?

Маргарита. У мене нічого; тільки нехай Бог послає кожному, чого бажає його серце.

Гера. Сі рукавички прислав мені граф. Як прегарно вони пахнуть!

Беатріче. У мене нежит, кузино; не чую.

Маргарита. Панна, та й у нежиті! Впдно, доброго доскочили холоду.

Беатріче. О милий Боже! милий Боже! Чи давно ти полюєш на дотепи?

Маргарита. З того часу, як ви перестали полювати. Не до лиця-ж пак мені мої дотепи?

Беатріче. Не вельми їх видно. Ти-б їх носила на капелюсі. — Ій Богу, нездужаю.

Маргарита. Візьміте та зваріте трошки *carduus benedictus*²³), та й приложіте до серця. Се єдине лікарство від пудоти.

Гера. Ти колеш її чортополохом.

Беатріче. *Benedictus*! чого-ж се *benedictus*? у тебе єсть якась гадка в сьому *benedictus*.

Маргарита. Гадка? ні, далєбі, нема в мене ніякої гадки. Ви може думаєте, буцім я думаю, що ви закохались? Ні, божусь Пречистою, я не така дурна, щоб думати що схо-

четь ся. Не хочу думати й того, що можу. Та що? Я не можу думати, хоть би видумала все мое серце думаннем, що ви закохались, або що закохавтесь, або що можете закохатись. Однак-же й Бенедикт був таким, а тепер зробивсь чоловіком. Кляв ся, що ніколи не оженить ся; отже тепер на перекір своєму серцю їсть свою страву не миркаючи. А як би ви могли перемінитись, се не знаю. Тільки, здаєть ся, ви дивитесь очима як і всі жінщини.

Беатріче. Якою се ступою ступає твій язик?

Маргарита. А вже-ж не фальшивого гальопа скаче.

Вертаєть ся Урсуля.

Урсуля. Madame, поспішайте: князь, граф, сіньор Бенедикт, Дон Жуан і всі значні городяне прийшли по вас, щоб вести в церкву.

Г е р а. Поможіте мені прибратись, добра сестричко, добра Маргасю, добра Урсуле.

Виходять.

Сцена пята.

Друга сьвітлиця в Леонатовім домі.

Входять Леонато з Дереном та Кислицею.

Леонато. Чого ж вам треба від мене, добрий сусіде?

Дерен. Та що ж, добродію? хотів би я мати з вами конфіденцію, що дуже близько дуплікує ся до вас²⁴).

Леонато. Коротко, будьласко: бо я, бачите, сам не маю часу.

Дерен. А вже-ж, так, добродію.

Кислиця. Еге, се правда, добродію.

Леонато. Що-ж таке, люде добрі?

Дерен. Добряка Кислиця, добродію, звертає трохи на бік від речі. Стар чоловік, добродію, і розум у нього не такий тупий, як, з Божою помічю, я-б хотів; тільки, їй Богу, такий чесний, як шкура між його бровами.

Кислиця. Еге, спасибі Богу, я такий чесний, який тільки є між живими, що був би старий, і не чесніший за мене.

Дерен. Такі компарації не мають рації²⁵), сусіде Кислице.

Леонато. Ну, сусіде, з вами дійдеш до іритації.

Дерен. Так вашій милости завгодно сказати, тільки-ж ми бідного князя отамани. Ну, та що до мене, колиб у мене стільки іритації, як у короля, то й тоді-б здобувсь у моїм серці на те, щоб усю перенести на вашу милость.

Леонато. Всю іритацію на мене? Оце так!

Дерен. Еге, хоч би її було і в тисячу раз більше ніж єсть: бо почуваю таку добру ексклямацію від вашої милости, як від якого-б не було чоловіка в городі; і хоча я тільки вбогий собі чоловік, я рад би се чути.

Кислиця. Так само й я.

Леонато. Хотів би я вже знати, що в вас за діло.

Кислиця. Та що-ж, добродію? чатуючи отсе в ночи, не при вашій милости кажучи, захопили ми таких двох явних гультаїв, які тільки є в Мессині.

Дерен. Добрий стариган, добродію, розпустить балаки, як то кажуть: як старість у хату, розум із хати. Помагай нам Боже! є на що подивитись у світі. — Добре кажеш, їй Богу, сусіде Кислице... добре, Божий ти добряко;²⁶⁾ коли двоє їдуть верхи на одному коні, одному треба сидіти ззаду. — Чесна душа, їй Богу, добродію. Клянусь горлом, він такий, який коли-коли ламав хліб. Та Богови треба поклонятись. Не всі люде однакові; ох-ох, добрий сусіде!

Леонато. Справді, сусіде, далеко йому до тебе.

Дерен. Се Бог так дає.

Леонато. Ну, мені ніколи.

Дерен. Одно слово, добродію: справді піймали дві перспективні²⁷⁾ персони, і ми-б хотіли їм зробити інтригацію²⁸⁾ отсе в ранці перед вашою милостю.

Леонато. Зробіте індагацію самі та й донесіте мені, чого дознавтесь. У мене, бачите самі, нема й хвилини часу.

Дерен. Вже ми сю перпендицію²⁹⁾ залагодимо.

Леонато. Вишйте вина на відході. Бувайте здорові.

Входить посланець.

Посланець. Пане добродію, дожидають ся вас, щоб віддали вашу дочку її мужеві.

Леонато. Іду до них: я готов.

Виходять Леонато з посланцем.

Дерен. Іди-ж, іди, товаришу; удар ся до Вугля, нехай несе своє перо та каламарь: тепер заходимось коло інтригування сих людей.

Кислиця. І треба зробити се як найрозумнійше.

Дерен. Не скупуватимем на розум, ручаюсь тобі. Тут (показує своє чоло) в чим довести його до конфекції³⁰). Тільки роздобудь ученого писаря, щоб списав усю нашу екскомунікацію³¹), та й приходь до мене в холодну.

Виходять.

АКТ ЧЕТВЕРТИЙ.

Сцена перва.

У церкві.

Входять Дон Педро, Дон Жуан, Леонато, чернець, Клявдіо, Бенедикт, Гера, Беатріче і інші.

Леонато. Ну, отче Франсісе, правте скоренько: тільки просту форму вінчання, а всякі їх обовязки перебереш навпослі.

Чернець. Ви, пане добродію, прийшли сюди сочетатись браком із сією панною?

Клявдіо. Ні.

Леонато. Повінчатись із нею. Ти отче, прийшов їй вінчати.

Чернець. Сінборо! ви прийшли сюди сочетатись браком із сям графом?

Гера. Так.

Чернець. Коли хто з вас знає яку таємну перешкоду, що не можна вам паруватись, заклинаю вас вашими душами, виявте!

Клявдіо. Ви яку небудь знаєте, Геро?

Гера. Ні, мій пане.

Чернець. Ви яку небудь знаєте, графе?

Леонато. Сьміло за нього відказую: ніякої.

Багацько галасу з нечевля.

Клявдіо. О, чого люде не сьміють! чого люде не роблять! що люде роблять що дня, не знаючи, що вони роблять!

Бенедикт. Що се! Междометія? То щож? инші в й до сьміху, як от — ких! ких! ких!

Клявдіо.

Стій, попе! ви-ж, панотче, не во гнів вам: Чи ви свобідно і по добрій волі Оддаєте дочку свою за мене?

Леонато.

Так, сину, оддаю по добрій волі, Як дав її мені Господь свобідно.

Клявдіо.

Яким же-б я клейнотом відплатив вам, Щоб дару вашому сьому рівняв ся?

Дон Педро.

Ніяким: бо хиба саму вернув би...

Клявдіо.

Ви учите мене, мій добрий князю, Як бути благородним у подяці.

Візьми дочку від мене, Леонато,

І не давай гнилого померанця

Приятелю. Вона — одно обличче,

Одно подобіє своєї честі.

Дивись, мов те дівча, почервонїла...

О, як лукавий грїх уміє вкритись

Достоїнством і видом непорочним!

Хиба-ж ся кров не сьвідок соромливий,

Що сьвідкувати йде за щиру чесність?

Хто-б з вас по сим ознакам не покляв ся,

Що перед ним дівця непорочна?

Тим часом ся дівця добре знав

Жароту сладострасної постелі,

І не від скромности вона так зчервонїла,

А від виновности.

Леонато.

Що в вас на думці?

Що се ви хочете сказати, графе?

Клявдіо.

Те, що не хочу з нею шлюбу брати,
Із потаскухою себе вязати.

Леонато.

Коханий пане, може ви з'єднали
І подоліли молоде упрямство,
Подужали, зломили дівування?

Клявдіо.

Я знаю, що ви хочете сказати.
Колиб я взнав її, то ви-б сказали,
Що піддалась вона мені, як мужу,
І головну її вину вменшили.

Ні, Леонато!

Я не спокушував її ніколи
Свобідними аж надто вже словами.
Я був із нею так як брат з сестрою.
Горнувсь до неї щиро, та стидливо,
Любив і милував її пристойно.

Гера.

А вам хіба якою я здавалась?

Клявдіо.

О, будь воно прокляте, се „давалось“!

Я розпишу його, прослебезую.

Здавалась ти мені, мов та Діяна
В небеснім крузі, чистою, ясною,

Такою чистою, як зеленочок,

Що ще не розпукнув ся, не розвив ся.

А кров твоя палкійш ніж у Венери,

Або у ситих звірів тих кипіла,

Що казять ся в змисловому розпалі.

Гера.

Що ви провадите? Чи ви здорові?

Л е о н а т о.

Чого-ж ви мовчите, мій добрий князю?

Д о н П е д р о.

Що-ж тут казати? Я осоромив ся,
Паруючи з перелюбкою друга.

Л е о н а т о.

Чи се мені говорять, чи се сниться?

Д о н Ж у а н.

Говорять, і воно все чиста правда.

К л я в д і о.

Се зовсім непохоже на весілля.

Г е р а.

Все чиста правда? Боже!

К л я в д і о.

Л е о н а т о!

Чи я стою тут? чи се князь із братом?

Се Герине лице? се наші очі?

Л е о н а т о.

Все так. Та що-ж із сього, графе?

К л я в д і о.

Дозвольте тільки про одно спитати
Дочку свою, і, як отець, звеліть їй
Казати на питанне щирю правду.

Л е о н а т о.

Велю тобі, кажи всю щирю правду,
Таку як те, що ти моя дитина.

Г е р а.

О Боже, вступи мене! Чого їм
Від мене треба? Що се за питанне?

К л я в д і о.

Таке, щоб ви сказали, як вас звати?

Г е р а.

Хиба-ж не Гера я вже? Хто сплямує
Імя се праведним яким докором?

Клявдіо.

Сама вона себе поплямувала.
Який мужчина розмовляв із вами
Учора у вікно в ночі за північ?
Тепер скажіть мені, чи ви дівця?

Гера.

Не розмовляла я ні з ким за північ.

Дон Педро.

Так ви вже не дівця. Леонато!
Великий жаль, що ти се мусиш чути.
Клянусь моєю честю, сам я з братом
І з сим зневаженим нещасним графом
Вбачали й чули, як вона за північ
З вікна із кимсь учора розмовляла,
І ледар той, без сорома і чести,
Виявлював, що потай миру часто
Із нею мав свої гидкі спіткання.

Дон Жуан.

Фі, фі! добродію, їх ні назвати,
Ні говорити про таке не можна.
Не підбереш до них такого й слова,
Що-б вимовить і не вразить нікого.
Як гірко се, що ти, кохана пані,
Вдалась так вельми у паскудний розпуск!

Клявдіо.

О Геро! що-б то ти була за Гера,
Колиб твоєї краси хоть половина
Стояла рядом з мислями твоїми,
Була порадицею твому серцю!
Ну, та прощай, гидото уродлива,
Нечесте чисте й чистото безчесна!
Через тебе замкну всі двері в серце
І почеплю на віках підозріння,
Щоб ворогом робило всяку вроду,
І не дало ніким очаруватись.

Леонато.

Не вже мене вам нічим заколотити?

(Гера зомліває).

Беатріче.

Сестрице, що тобі? ти похилилась.

Дон Жуан.

Ходім. Зомліла... бо все стало ясно.

Виходять Дон Педро, Дон Жуан і Клявдіо.

Бенедикт.

А що?

Беатріче.

Здасться, вмерла. Пробі! пробі!
О Геро! Геро... Дядю!... Ой ратуйте!
Сіньоре Бенедикте!... о панотче!

Леонато.

Ні, доле, не знімай руки важкої!
Смерть лучче всього покриває сором.
Нам нічого більш і бажати.

Беатріче.

Геро!

Сестрице!

Чернець.

Не турбуйтеся, сіньоро.

Леонато.

Ти ще відкрила очі?

Чернець.

А чому-ж би,

Чому-ж би їй очей не відкривати?

Леонато.

Чому? Хіба-ж уся земля про сором
Їй не кричить? Хіба-ж вона здолїла
Те зачеркнуть, що кровю написалось?
Не відкривай очей, моя дитино!

Не воскресай! Бо знай я, що ти зараз

Не виріш від сорома, — знай, що дух живні

В тобі над соромом восторжествує, —
Я-б сам, хоть се було-б прокляте діло,
Убив тебе... Хиба-ж бо нарікав я,
Що ти одним одна дитина в мене,
І докоряв за се скупу природу?
О, й однії тебе аж надто много!
На що була й одна така ти в мене?
На що моїм очам була так люба?
Чому було не взяти Христа-ради
Мені дочки у старця за дитину?
Колиб отсе вона так осквернилась,
То я сказав би: „Що ж? се кров чужая:
Нема мові там ні капелинки“.

А то вона моя, мов коханне,
Що так я ним хвалив ся, так пишав ся,
Така моя, що я і сам для себе
Чужим здавався: я нею величав ся.
І ся моя, о! у такий колодізь
Чорвила впала, що й широке море
Не випере і чистою не зробить.
Не стане і на всій вселенній соли,
Щоб розсолить її протухле тіло.

Бенедикт.

Добродію, спокійте ся вже, годі!
Мене самого так се здивувало,
Що я не знаю, що мені й казати.

Беатріче.

Клянусь душею, се чисте вхідство!

Бенедикт.

Чи вчора ви укупі з нею спали?

Беатріче.

Учора ні; але весь рік до вчора
У купі з нею спали ми що ночі.

Леонто.

Так, так, тепер я бачу. Ще міцнійше
Зробилось те, що сковано залізом.

Чи-ж два князі та стануть клеветати?
А Клявдіо хйба брехати став би?
Він так її любив, що обмивав сльозами
Свої гіркі докори й нарікання.
Ходїмо звідсіля; нехай собі вмирає.

Чернець.

Послухайте-ж тепер мене ще трохи.
Бо я мовчав так довго й дав котитись
Отсему колесу фортуни, й до сїньора
Все придивляв ся. Бачив я, як тисяч
Румянцїв на лицї її палало
Немов гїнцї; і тисяч соромів невинних
Мов ангели блїді румянцї ті гасили.
А очи гнївом на князїв горїли,
Що честь її дївоцьку зневажають.
Назвіте туманом мене, панове,
Не йміте віри нї моїй науцї,
Нї житєвому досьвїду, що служить
Порукою знання, нї довголїтю,
Нї станови шановному, сьвятому,
Коли вродлива панна ся не впала
Тут жертвою якогось злого блуду.

Леонато.

Нї, отче, нї! сього не може бути.
Ти бачиш сам, що із усїх достоїнств
У неї тїлько те одно й зісталось,
Що до свого стидá вона не хоче
Додати ще й грїха кривої клятви.
Вона не заперечує нїчого.
Шкода пробаченням те прикривати,
Що в наготї само себе являє.

Чернець.

Сїньоро, хто він, ким вас дорїкають?

Гера.

Хто дорїкає, той його і знає.
Коли я бїльш кого на сьвітї знаю,

Нїж се дївоча скромність дозволяє,
Нехай менї й один гріх не простить ся!
О мій панотченьку! коли докажеш,
Що я з ким розмовляла потай миру,
Або в ночі учора говорила, —
Зречись мене, замуч мене до смерти.

Чернець.

Тут між князьми зайшло щось вельми дивне.

Бенедикт.

З них два без запереки чесні люде.
Коли-ж їх розум тут і помилив ся,
Вни в сьому шукайте в Дон Жуані:
Бо він паливода й пройдоха знаній.

Леонато.

Не знаю. Та коли говорять правду,
Я роздеру її сими руками.
Коли-ж її дївоцьку честь казли,
То знатиме мене і найгордїйший.
Ще кров моя не висохла у жилах,
Ще час не зжер дотепности мовї,
Фортуна ще мене не зруйнувала,
Ледача жизнь не розігнала друзїв.
Ще міць вони в руках у мене знайдуть.
Колиб на те пійшло, і розум буде,
І буде чим на них менї піднятись,
І друзї будуть, що мене піддержать.

Чернець.

Ось слухайте, я дам вам добру раду.
Нехай її сховають потай миру,
І кажуть, що вона у церкві вмерла.
Самі надїньте жалібну одежу,
І на старинній родовій капиці
Повісьте епітафію печальну,
Зробивши всі обряди похоронні.

Леонато.

Про що-ж воно? Що з того має вийти?

Чернець.

О, як се все ви зробіте доладно,
То клевета перейде в жалкування.
І се вже добре, тільки не для того
Я видумав такий химерний спосіб.
Ні, в мене на умі щось більше, лучче.
Як думатимуть, що вона вже вмерла,
То й винуватючи її, усяке
Оплаче бідненьку і пожалкує,
І весь переступ серцем їй пробачить.
Так сьвіт уже стоїть, що що ми маєм,
Того ми по заслузі не цінуєм;
А втратимо, тоді вже й через міру
Вихвалюєм, підносим, одкриваєм
Таке, чого й не бачили, як мали.
Так буде й з Клявдієм. Як він почує,
Що від його тяжкого слова вмерла,
То зараз люба думка про живу
Прокрадеть ся в тайник його уяви,
І кожен милий орґан її жи́зні
Нарядить ся у найдорожшу шату,
І зрушить серце більше і ніжнійше,
І більше оку і душі догодить,
Аніж тоді, як ще живий був справді.
Тоді він стане вельми сумувати
(Коли любив її по щирій правді)
І каятись, що так її зневажив,
Хоть би і думав, що не помилив ся.
Нехай же буде так, тоді, се певно,
Усе владнавь ся далеко лучче,
Ніж я здолів би вам намалювати.
Коли ж воно по нашому не вийде,
То думка, що її нема на сьвіті,
Приглушить гомін про її безчестє.
Нехай і все не вдасть ся, все-ж нам можна
Сховати бідну де в глухому краї

Проміж черницями, як буде лучче
Для надвереженої слави й честі,
Од язиків, очей, зневаг і пльоток.

Бенедикт.

Сіньоре Леонато, се він добру
Дав вам раду; і хоть я сердечно
Люблю і графа Клявдія і князя,
Та честю вам клянусь, що вашу тайну
Хранитиму, як ваше тіло-душу.

Леонато.

Я так уплив у горе, що вам можна
Вести мене і на тоненькій нитці.

Чернець.

Коли согласні, то ходімо звідсі.
На дивні білісті і дивні ліки.
Умріте, ясна панно, щоб ожити.
Весілля ваше тільки запізнилось,
А горе здасть ся вам, неначе снилось.

Виходять чернець, Гера і Леонато.

Бенедикт. Сіньоро Беатріче, а ви се
все плакали?

Беатріче. Плакала та й ще плака-
тиму.

Бенедикт. Не бажав би я сього.

Беатріче. Не потребуєте й бажати.
Я плачу по своїй волі.

Бенедикт. Я певно думаю, що вашу
прекрасну сестру оклеветано.

Беатріче. Ах, чого-б не заслужив од
мене той, хто-б оправдив її!

Бенедикт. Хиба можна яким небудь
робом доказати вам такої дружби?

Беатріче. Воно то можна, та нема та-
кого друга.

Бенедикт. Чи мужчина може се зро-
бити?

Б е а т р і ч е. Се й є діло мужчини, та не ваше.

Б е н е д и к т. Нічого в світі так не люблю, як вас. Чи се-ж не дивно?

Б е а т р і ч е. Так дивно, як річ, про яку я не знаю. І мені-б можна сказати, що я нічого так не любила, як вас; та не вірте мені. Я ні в чім не признаюсь, і нічому не перечу. Мені гірко за сестру.

Б е н е д и к т. Клянусь моїм мечем, Беатріче, ти мене любиш.

Б е а т р і ч е. Не клянїтесь мечем, а зїжте його.

Б е н е д и к т. Ну, клястимусь ним, що ти любиш мене, і заставлю того зїсти його, хто скаже, що я не люблю тебе.

Б е а т р і ч е. Чи не зїсте свого слова?

Б е н е д и к т. Анї з яким соусом, хоть би як його приправлено. Божусь, що люблю тебе.

Б е а т р і ч е. То прости мені, Боже!...

Б е н е д и к т. Який гріх, люба Беатріче?

Б е а т р і ч е. Ви зупинили мене в саму годину: я готова була забожитись, що люблю вас.

Б е н е д и к т. То забожи ся-ж од усього серця.

Б е а т р і ч е. Я так від усього серця люблю вас, що нема вже й сили забожитись.

Б е н е д и к т. Ну, звелиж мені що небудь зробити для тебе.

Б е а т р і ч е. Убий Клявдія.

Б е н е д и к т. О, ні за весь великий світ!

Б е а т р і ч е. Ви вбиваєте мене відмовою. Прощайте.

Б е н е д и к т. Стій, люба Беатріче.

Б е а т р і ч е. Мене вже нема, хоть я й тут. Ви зовсім не любите мене... Ні, ні, пустіть мене.

Б е н е д и к т. Беатріче!

Б е а т р і ч е. Далєбі піїду.

Б е н е д и к т. Перше помиримось.

Б е а т р і ч е. Вам лекше миритись зо мною, вїж битись із ворогом.

Б е н е д и к т. Хиба-ж Клявдіо твій ворог?

Б е а т р і ч е. А хиба-ж він не величезне ледащо, що оклеветав, осоромив, обезчестив мою родичку?... О, колиб я була мужчиною!... Як! носити її на руках, поки прийшлося узяти ся за рученьки, і тоді з публичним винуваченням, з явною клеветою, з невгамованою злістю... О Боже! колиб я була мужчиною! Я-б із'їла його серце серед базару.

Б е н е д и к т. Ось слухай, Беатріче...

Б е а т р і ч е. Розмовляти в вікно з мужчиною!... гарна вигадка.

Б е н е д и к т. Ні бо, Беатріче...

Б е а т р і ч е. Кохана Геро!... Її скривджено! Її оклеветано! її погублено!

Б е н е д и к т. Беат...

Б е а т р і ч е. Князі й графи! Справді князьке свідчення, солоденький графок, сахарний графок, справді! от любий женишок! О, коли-б я задля неї була мужчиною! або коли-б у мене був друг, що схотів би бути мужчиною задля мене! Та мужество розплилось у ввічливість, хоробрість у компліменти, і мужчини зробились тільки язиками, лестивими язиками. Тепер той хоробрий Геркулес, хто тільки скаже брехню та забожить ся за неї... Та я не буду мужчиною від того, що хочу бути. То вируж з горя женщиною.

Бенедикт. Стій, Беатріче. Клянусь отсїєю рукою, я люблю тебе.

Беатріче. Лучче обернїть її, любячи мене, на що инше, замісь того, щоб нею клястись.

Бенедикт. Чи ти в своїй душі думаєш, що Клявдіо скривдив Геру?

Беатріче. Так певно, як думаю, що в мене є душа.

Бенедикт. Годї-ж! Даю слово, що вивозу його. Дай поцілувати свою руку, я пїйду від тебе. Клянусь отсїєю рукою, Клявдіо дорого передомною поплатить ся. Як чутимеш про мене, так про мене й думай. Іди, розважай свою сестру. Я мушу говорити, що вона вмерла. Тепер прощай. (Виходить).

Сцена друга.

Темниця.

Входять Дерен, Кисляця і паламарь, в довгих одежах, та сторожа в Боракієм і Конрадом.

Дерен. Чи весь наш трубунал явив ся?

Кисляця. О! дзглік та подушку паламаревн!

Паламарь. Хто-ж тут інкультат?

Дерен. А вже-ж я та мій товариш.

Кисляця. Атож! певно. Ми маємо інкультацию, щоб допросити.

Паламарь. Де ж переступники, кого треба допрошувати? Нехай стануть перед пана старшину.

Дерен. А як-же! нехай стануть перед мене. Як тобі на імя, друже?

Боракіо. Боракіо.

Дерен. Ну, пишіте Боракіо. — А тобі, козаче?

Конрад. Я дворянин, добродію, а на імя Конрад.

Дерен. Пишіте; пан дворянин Конрад. — Панове, чи ви служите Господеви?

Конрад і Боракіо. Здасть ся, добродію.

Дерен. Пишіте: їм здасть ся, що вони служать Господеви, і напишіте поперед Господа: та не дай Господи, щоб Господь стояв перед такими ледарями! — Панове, вже доказано, що ви малим чим луччі поганих пройдисьвітів, і не далеко до того, що скоро так і думатимуть про вас. Що ви за себе скажете?

Конрад. А вже-ж, добродію, скажемо: ні.

Дерен. Дивно розумний хлопець, запевняю вас: та я з ним зараз розправлюсь. — А приступи ж ти козаче; дай і до тебе промовити слівце, добродію. Я тобі кажу: думають, що ви погані пройдисьвіти.

Боракіо. А я, добродію, скажу вам, що ми не пройдисьвіти.

Дерен. Добре. Стань осторонь. Бачить Бог, обидва в одно слово. Написали, що вони не пройдисьвіти?

Паламарь. Пане старшино, ви не тією дорогою допрошувте їх! Вам треба попередувизвати сторожів, що їх винуватять.

Дерен. А вже ж, се буде сама фатальна³²⁾ дорога. Нехай приступить сторожа. — Панове, повеліваю вам іменем князя обвинуватити сих людей.

Первий сторож. Отсей чоловік, добродію, казав, що Дон Жуан, князів брат, — ледащо.

Дерен. Пишіте: принц Жуан ледащо. Е, та се явний переступ, називати князевого брата ледащом!

Боракіо. Пане старшино....

Дерен. Прошу тебе, братчику, мовчи. Не люблю я твого погляду, я тобі се лепортую.

Паламарь. Що-ж він, чув ти, ще казав?

Другий сторож. А що-ж? що взяв тисячу дукатів од Дон Жуана за те, щоб обвинуватити ясну панну Геру кривдою.

Дерен. Явний розбій з вломанем, на-стоящий.

Кислиця. Еге, клянусь причастем, так!

Паламарь. А ще що, товаришу?

Первий сторож. І що граф Клявдіо думав, як він каже, обезчестити Геру перед усею компанією, і не женитись із нею.

Дерен. О ледарю! тебе за се присудять на вічну інкорпорацію³³).

Паламарь. Ну, а ще що?

Другий сторож. Се вже все.

Паламарь. І сього, панове, стільки, що вам не викрутитись. Принц Жуан сьогодні в ранці кудись уливнув. Геру сим робом обвинувачено і через се з печалі вона несподівано вмерла. — Пане старшино, нехай сих людей звяжуть і ведуть до Леоната. Я йду попереду і покажу їх допрос. (Виходить).

Дерен. Завіндикувати³⁴) їх зараз.

Кислиця. Скрутити їм руки.

Конрад. Руки геть, тумане!

Дерен. Боже-ж ти мій! де-ж паламарь? Нехай зараз запише: князький урядник туман! — Вяжіть їх! — Ах ти нікчемний лакизо!

Конрад. Геть від мене, ти осле! Чувш, осле!

Дерен. То ти не мавш деспекту³⁵⁾ для мого уряду? Не деспектуєш моїх лїт? О, колиб він був тут, щоб записати, що я осел. Ну, та ви, панове, памятайте, що я осел. Хоть воно й не записано, а ви не забувайте, що я осел. — Ні, ледарю, ти повен моральности³⁶⁾, як се тобі й докажуть ся через добрих свідків. Я собі мудрий чоловіга, а й надто — урядник, а й надто — домохазяїн, а й надто ще — такий гарний шмат мяса, якому нема пари в Мессинї, а ще надто до того — знаю право, бачиш ти, а ще надто до того — геть собі заможний, бачиш ти; а ще до того чоловік, що не одно стратив; а ще такий, що має два плащі і багацько дечого на собі. Ведїть їх. О, колиб тільки було записано, що я осел! (Виходять.)

А К Т П Я Т И Й.

Сцена перва.

Перед Леонатовим будинком.

Входять Леонато і Антоніо.

А н т о н і о.

Так мучившись, на вік себе замучиш.
Вдаватись так у тугу, се безумство.

Л е о н а т о.

Прошу тебе, покинь свою розвагу.
Твої слова держять ся в мене в слусі,
Як в решеті вода. Не радь нічого.
Порадив би мене хиба нещасний,
Що так як я дознав тяжкого лиха.
Нехай до мене прийде на пораду
Отець, що так як я любив дитину,
І так як я не радуєть ся нею :
От хто нехай говорить про терпінне!
А ти мов й його помірйай горе,
І вдовж і в ширину обидва змірйай,
Щоб ізійшлись вони черта з чертою,
Щоб у всьому як раз були однакі,
У кожній вітці, лінії, фігурі.
Коли всьміхатиметь ся сей бідаха,
І бороду погладжувати буде,

І зватиме веселим сумування,
Замість зітхання буде реготати,
Пословицями сум свій зашивати,
А горе з п'яними людьми топити:
То зараз приведи його до мене.
Та ні! нема такого чоловіка!
Бо люде, брате, радять нам розумно
І розважають у тяжкому горі,
Котрого на собі не дознавали;
А скоштувавши забувають раду,
Що нею безум вилічнть хотіли,
Шовковим волокном скаженого звязати,
Зачарувати дмуханцем біль гострий,
Словами — передсмертну аґонію.
Ні, ні! усі вважають обовязком
Терпіння проповідувать бідасі,
А як самих таке постигне горе,
Тоді нема ні мужества, ні сили.
Тим я й прошу, покинь свою розвагу:
Моя печаль заглушує твій голос.

Антоніо.

Тут од дітей не ріжнять ся дорослі.

Леонато.

Мовчи! Я хочу бути кровю й тілом.
Ще не було філософа такого,
Щоб не стогнав, як розболять ся зуби;
А складом божеським книжки писали,
З людського горя глузом глузували.

Антоніо.

То не бери-ж хоть усього на плечі:
Нехай і винуваті знають горе.

Леонато.

Отсе, так правда! се сказав ти діло.
Я чую серцем клевету на Геру,
І Клявдіо се знатиме від мене;

Се знатиме від мене й князь і інші,
Що обезчестили її безвинну.

Входять Дон Педро та Клявдіо.

А н т о н і о.

Ось князь із Клявдієм, та й дуже спішно...

Д о н П е д р о.

Добрийдень вам.

К л я в д і о.

Добрийдень вам, панове.

Л е о н а т о.

Панове, слу...

Д о н П е д р о.

Не маєм часу, Леонато.

Л е о н а т о.

Хапаєтесь кудись? Ну, добре, князю,
Прощайте, як вам ніколи! Та добре —

Д о н П е д р о.

Ти з нами не сварись, коханий старче.

Л е о н а т о.

Колиб чого добивсь я посварившись,
То вже один із вас лежав би долі.

К л я в д і о.

Хто се його зневажив?

Л е о н а т о.

Ти зневажив,

Ти, лицеміре, ти. Чого стискаєш

Меча? Я не боюсь тебе!

К л я в д і о.

Проклятте

Моїй руці, колиб вас так лякала!

Клянусь, вона без умислу захопилась...

Л е о н а т о.

Та годі, годі з мене насьміхатись!

Я говорю не так, як полумумний,

Що, привілеєм літ своїх окрившись,

Тим хвалить ся, що замолоду вдіяв,

Або що вдіяв би молодшим бувши.
Ти так мою дочку безвинну скривдив,
А з нею разом і мене, що мушу
Свою шанобу на бік одложити,
І з сивим волосом, в літах похилих,
Тебе на бій кривавий визивати.
Оклеветав еси мою дитину,
І клевета їй серце розірвала.
Лежить вона у предківській капляці,
А там ніхто ще не лягав безславно;
Одну її ти, ледарю, збезчестив.

Клявдіо.

Я ледарь? я твою дочку збезчестив?

Дон Педро.

Неправду-ж бо, старьку мій, говориш.

Леонато.

О князю, князю! я на його тілі
Се докажу, коли він тільки сьміє,
Дарма що він се діло практикує
І силами цвите у маю жизні.

Клявдіо.

Не хочу я із вами діла мати.

Леонато.

Не сьмій так гордуватись мною, хлопче!
Ти вбив мою дитину, то вбивай же,
Вбивай-же і мене; то вбеш хоть мужа.

Антоніо.

Убє обох нас, і мужів справдешніх.
Та річ не в тім. Нехай я первий буду.
Нехай попереду мені одвітить.
А ну, хлопя! ходім зо мною, хлопче!
Я вибу з тебе фехтовальні штуки.
Клянусь дворянством, що провчу малого.

Леонато.

Ні, брате, слухай.

А н т о н і о.

Ні, ти вже спокій ся.

Се знає Бог, як я любив нещасну,
І вмерла бідна через сих ледачих,
Що так же сьміють одвічати мужу,
Як і вхопити за жало гадюку.
Дітвора, хвастуняки, обізяни,
Безстидні легкодухи.

Л е о н а т о.

Брате, слухай.

А н т о н і о.

Спокій ся, брате. Я вагу їм знаю,
І до остатнього злічу скрупула.
Гультаї, задираки, модні дурні,
То кривлять ся, то брешуть і безчестять,
То удають хоробрих і лякають
Звітрілими, порожніми словами,
Як били-б ворогів, та ба! не сьміють.
Оттут і все.

Л е о н а т о.

Ні, брате.

А н т о н і о.

Не мішай ся,

Нехай мов се буде власне діло.

Д о н П е д р о.

Мої панове, нам би не хотілось
Досадувати вас. Болію серцем,
Що ви, сіньоре мій, дочку втерjali;
Та тільки честю вам клянусь моею,
Що винувачено її по правді
І з вірним доказом.

Л е о н а т о.

О князю, князю!

Д о н П е д р о.

Не хочу більш од вас нічого чути.

А н т о н і о.

Не хочете? Ходім же, брате, звідсі.
Я хочу, щоб вони мене почули.

Л е о н а т о.

Почують, а як ні, то з нас хто небудь
Поплатять ся за се. (Виходять Леонато й Антоніо)

Входить Бенедикт.

Д о н П е д р о. Дивись, дивись; ось іде
той, кого ми шукаємо.

К л я в д і о. Ну, сіньоре, що нового?

Б е н е д и к т. Добрийдень вам, князю мій.

Д о н П е д р о. Бувай здоров, сіньоре. Ти
мало не встиг, щоб розняти сварку.

К л я в д і о. Наших двох носів трохи не
відкусили два беззубі дїди.

Д о н П е д р о. Леонато з братом. Як ти
думаєш? Коли дійшло до бою, навряд, чи ми
були надто молоді для них.

Б е н е д и к т. У сварці неправедній нема
настоящої хоробрости. Я шукаю вас обох.

К л я в д і о. А ми бігали всюди, шука-
ючи тебе. На нас напав великий сум, і нам би
хотїлось прогнати його. Чи не зробиш сього
своїм дотепом?

Б е н е д и к т. Він у мене в піхві. Виймаючи?

Д о н П е д р о. То ти носиш твій дотеп
на боці?

К л я в д і о. Ніхто так не робив, хоть
вельми багато людей бували з боку в свого
дотепу. — Проситиму тебе мов кобзаря: ви-
тягай, щоб нас розвеселити.

Д о н П е д р о. Як я чесний чоловік, він
чогось ізблїд. — Чи ти нездужавш, чи сердиш
ся?

К л я в д і о. Ну, не журись брате! Нехай
турбота вбиває кішку, а в тебе доволї духу,
щоб убить і турботу.

Бенедикт. Добродію, я перейму ваш дотеп на бігах, коли ви його направите против мене. Прошу вас, виберіть инший предмет.

Клявдіо. Дайте йому инше ратище: се вже переломилось.

Дон Педро. Клянусь сим днем, він усе більш та більш переміняєть ся в лиці. Я думаю, він справді розсердивсь.

Клявдіо. Коли розсердивсь, то знатиме, як пересунути пояса.

Бенедикт. Можна шепнути вам на вухо?

Клявдіо. Сохрани мене Боже од визова.

Бенедикт. Ви ледарь... Я не шуткую... Я вам се докажу, як ви хочете, чим ви хочете, і коли ви хочете... Удовольніте мене: ато я обявлю вас легкодухом. Ви убили прекрасну панну, і її смерть упаде на вашу голову. Кажіте, я слухаю.

Клявдіо. Добре, прийду, погуляємо.

Дон Педро. Що в вас, бенкет? бенкет?

Клявдіо. Далєбі, я влячний йому. Він закликав мене на телячу голову та на каплуна. Коли я їх не покраю на диво, скажіте, що в мене ніж нічого не стоїть. — Чи не буде там і бекаса?

Бенедикт. Добродію, ваш дотеп чвалає добре: він легкий.

Дон Педро. Я скажу тобі, як Беатріче хвалила вчора твій дотеп. Я сказав, що в тебе ум тонкий. „Правда“, каже „тоненький, і маленький.“ — „Нї“, кажу, „великий ум.“ — „Так“, відказала, „великий і грубий“. — „Нї“, кажу, „добрий дотеп“. — „Еге“, каже, „нікого не кривдить“, — „Нї бо“ кажу, „розумний дворянин.“ „Еге“, каже, „дворянського розума“. „Знав“, кажу, „всякі мови.“ — „Се правда“,

каже: „бо поклявсь мені в одному ділі в понеділок у вечері, і розклявсь у вівторок ранком. То двояка мова, се дві мови“. Так цілу годину перекручувала вона твої прикмети; а все таки закінчила тим, що зітхнула і сказала, що ти найуродливіший мужчина в Італії.

Клявдіо. І через се заплакала: байдуже, каже, мені.

Дон Педро. Так, се вона казала. А все таки, колиб вона не ненавиділа його смертельно, то полюбила-б усім серцем. Дочка старого розказала нам усе.

Клявдіо. Все, все, та ще каже: „Бог бачив його, як він сховавсь у саду“.

Дон Педро. Коли-ж ми приставимо роги дикого бика до чутливого лоба Бенедикту?

Клявдіо. І підпишемо: „Тут живе Бенедикт, жонатий чоловік“!

Бенедикт. Прощай, хлопче: ти знаєш, чого я хочу. Оставляю тебе в твоїм балакучім гуморі. Ти блискавш своїми жартами, як хвастуни шпадами, котрі, слава Богу, нікого не ранять. — Мій князю, дякую вам за вашу велику ласку: я мушу покинути вашу компанію. Ваш брат, бастард, утік із Мессини. Ви гуртом убили прекрасну і невинну панну. А що до сього безбородька, то ми з ним зустрінемося, а поки що, да буде з ним мир.

Виходить Бенедикт.

Дон Педро. Він справді сердить ся.

Клявдіо. Як не можна більше, і я ручаюсь вам, через закохання до Беатрічи.

Дон Педро. І він тебе визвав?

Клявдіо. Від щирого серця.

Дон Педро. Що за гарна річ чоловік, котрий ходить у жилеті й шганнях, а розум покидає дома!

Клявдіо. Він тоді велетень перед малпою, та малпа тоді доктор перед таким чоловіком.

Дон Педро. Та годі вже. Нехай буде так. Бодрись, моє серце, і сумуй. Чи він не сказав, що мій брат утік?

Входять Дерен, Кислиця і сторожа з Конрадом і Боракієм.

Дерен. Іди, йди, добродію. Коли правосуддє тебе не приборкає, то ніколи в нього на вазі не буде більш резонів. Ну, а як ти ще й проклятий Гіпократ³⁷⁾, то треба тобі дати по пальцях.

Дон Педро. Що се таке? двох із почтумого брата взято? Один Боракію?

Клявдіо. Вислухайте, яка їх провина, князю.

Дон Педро. Отамани, чим провинили сі люде?

Дерен. Ге, князю! зробили фальшивий лепорт, та ще до того сказали неправду, а друге вони кольонізатори³⁸⁾; шесте-ж і останнє, обрехали одну панну; третє, горріфікували³⁹⁾ неправдиве, і на остаток, вони брехливі пройдисвіти.

Дон Педро. Перве, я питаю в тебе, що вони зробили? третє, питаю в тебе, яка їх провина? шесте і останнє, за що їх узято? і на остаток, в чому ви їх винуватите?

Клявдіо. Добре резоновано, і по його власним пунктам, і клянусь, замішанину добре розплутано.

Дон Педро. Кого ви, панове, зневажили, що вас так звязано до одвіту? Сей учений старшина такий розумний, що його не зрозумієш. Чим ви провинили ся?

Боракіо. Ясний князю, нехай не ведуть мене дальше до одвіту. Вислухайте мене, і нехай сей граф убе мене. Я обманив ваші власні очі. Чого ваша мудрість не зуміла відкрити, те виявили отсі дурні отамани. Вони в ночі підслухали, що я признавсь от сьому чоловікови, як Дон Жуан, ваш брат, підмовив мене оклеветати панну Геру; як вас приведено в сад, і там ви бачили, як я женихавсь із Маргаритою в Гериній одежі; як ви її осоромите перед самим вінцем. Мов ледарство вони записали, і я лучче припечатаю його мовою смертю, ніж мені його промовляти знов собі на сором. Сіньора вмерла через мов й мого пана фальшиве винуваченне. Коротке слово: я не бажаю нічого, опріч нагороди за ледарство.

Дон Педро.

Чи кров у тебе не забулькотала,
Мов сі слова — розпалене залізо?

Клявдіо.

Поки він говорив, я пив отруту.

Дон Педро. То се тебе підвів на сесій брат?

Боракіо. Так, і щедро заплатив мені за се діло.

Дон Педро.

Увесь він зліплений з одної зради.
Тим і влизнув, зробивши се паскудство.

Клявдіо.

О люба Геро! твій коханий образ
Встав таким, яким його любив я.

Дерен. Ну, ведіте-ж реквізитів⁴⁰). Тепер уже наш паламарь оповістив сіньора Леоната про все. Та не забудьте панове при добрій нагоді зазначити, що я осел.

Кнєлиця. Та ось і пан сїньор Леонато,
і паламарь з ним.

Входять Леонато, Антоніо та паламарь.

Л е о н а т о.

Хто-ж з них той ледарь? Дайте подивитись,
Щоб, як побачу ще коли такого,
То щоб умів остерегтись. Которий?

Б о р а к і о.

Коли свого ви лиходія бачить
Бажаєте, так на мене дивітєсь.

Л е о н а т о.

Дак се ти, рабе, вбив своїм диханнем
Мою безвинную дитину?

Б о р а к і о.

Я, ніхто більш.

Л е о н а т о.

Нї ледарю! ти на себе клеветєш.
Ось двов дуків значних коло тебе,
А третій втік, що накладав з тобою.
Прийміте, ваші милости, подяку
За смерть дочки моєї, і впишіте
Се діло в ваші доблесні ділання.
Воно хоробре діло, — поміркуйте.

К л я в д і о.

Не знаю, як менї вас і просити,
Щоб вислухали ви мене — та мушу.
Помстїтєсь на менї по власній волї,
І наложїте на мій гріх покуту,
Яку придумає ваш власний розум.
Я помилкою тут у гріх ускочив.

Д о н П е д р о.

Клянусь душею, й я тут не причинен;
Та щоб старенького задовольнити,
Готов нагнутись під тягар усякий,
Який на мене він за се наложить.

Л е о н а т о.

Дочки моєї вам не воскресити:
Шкода од вас такого й вимагати.
Хотів би тільки я, щоб ви Мессину
Впевнили, як вона була невинна
Вмираючи. Коли-ж любов до неї
Підійме вас на вигадку печальну,
Повісьте епітафію над нею
І просьпівайте над її костями.
Сієї-ж ночі се зробіте; завтра-ж
Приходьте, графе, до мене в господу,
І, як вам не судилось бути зятем,
То будете мені вже хоть небожем.
У брата в дочка така, — дві каплі,
Яка була моя покійна Гера.
Вона й наслідниця тепер обом нам.
Оддайте їй те право, що хотіли
Оддати її кухні, і вся помста
Моя умре.

К л я в д і о.

О пане благородний!

До сліз мене доводить ваша добрість.
Приймаю дар ваш, і розполагайте
Од нині бідним Клявдієм всевладно.

Л е о н а т о.

Так завтра я вас ждять до себе буду.
Тепер прощайте. Я сього плутягу
Веду на розпитки до Маргарити.
Мабуть ваш брат на се погане діло.
Її ледачу підкупив.

Б о р а к і о.

О, ні! душею

Клянусь, що ні! вона сама не знала,
Що робить розмовляючи зо мною.
У всім вона, що я про неї знаю,
Була душа правдива, щера й чесна.

Дерен. А до того, добродію, хоч сего й нема білого на чорному, сей інфулат⁴¹⁾, отсей реліквент⁴²⁾ узивав мене ослом. Благаю вас пригадати йому се при карі. Та ще сторож чув, як вони розмовляли про якогось паскудного. Носить, казали, ув усі ключ, а коло ключа висить замок, і позичає гроші на Боже імя, і робить се так довго, а ніколи не віддає, що тепер люде зробились запеклі і не дають у по-вику нічого ради Божого імени. Прошу вас, допросіте його й по сьому пункту.

Леонато. Спасибі за твоє старання і чесні труди.

Дерен. Ваша милость говорить як самий вдячливий і поважний молодець і я хвалю Бога за вас.

Леонато. Огсе вам за ваш труд.

Дерен. Спасибі вам за вашу фундацію.

Леонато. Іди. Слобоняю тебе від твого вязьня і дякую тобі.

Дерен. Я оставляю страшенного пройдисьвіта з вашою милостью. Благаю вашу милость поправитись для приміру иншим. Да хранить вашу милость Господь. Нехай Господь реставрує ваше здоровле. Я покірно даю вам дозвіл одійти і коли весела зустріч може бути жаданою, нехай Господь не допускає її. — Ходімо, сусіде.

Виходять Дерен, Кислиця і сторожа.

Леонато. До завтрього, панове, прощайте.

Антоніо. Прощайте, мої панове. Ждемо вас завтра.

Дон Педро. Будемо неодмінно.

Клявдіо.

Сю ніч над Герою тужити буду.

Леонато.

Ведь сих лобуряк до Маргарити:

Як се вона спізналась із ледачим. (Виходять).

Сцена друга.

Леонатів сад.

Бенедикт зустрічає ся з Маргаритою.

Бенедикт. Прошу тебе, люба пані Маргарито, заслужи від мене гостинець, помігши мені поговорити з Беатрічею.

Маргарита. А напишете сонет на похвалу моєї вроди?

Бенедикт. Таким високим слогом, Маргарито, що ніхто на світі не переступить через нього: бо по щирій правді, ти сього стоїш.

Маргарита. Щоб ні один мужчина не переступив через мене? То мені до віку сидіти під сходами?

Бенедикт. У тебе розум такий швидкий, як у хорта рот: так і хапає.

Маргарита. А в вас такий тупий, як рапіра в фехтовальника: тиче та не ранить.

Бенедикт. Розум мужчини, Маргарито: не хоче ранити жінчину. Так прошу тебе, Маргарито, виклич мені Беатрічу. Оддаю тобі щити.

Маргарита. Давайте нам мечі, а щити в нас є й свої.

Бенедикт. Коли хочеш послугувати ся ними, Маргарито, то мусиш видержувати удари списа. Для дівчат се небезпечне оружє.

Маргарита. Та добре вже, покличу до вас Беатрічу. Я думаю, в неї в ноги.

Виходить Маргарита.

Бенедикт. Ну, так прийде. (Сьпівав.)

Ой Боже мій милій,

Боже милостивий,

Чого я на сьвітї

Такий нещасливий —

у співанні, от у чім я нещасливий; а в коханні, то й Леандер⁴³), добрий хлопець, і Троїль⁴⁴) що первий уживав Пандарів⁴⁴), і ціла книга сих quondam зітхальників, що їх імена й тепер плавно течуть по білому віршу, ніхто з них так не перемінив ся в любови, як мое бідне серце. Ніяк сього не виявлю в рифмах. Пробиував, не підберу рифми до „панно“, хиба тільки „погано“ — протівна рифма; до „строгий“ „роги“ — тверда рима; до „науки“ „скуки“ — дурна рифма: якісь зловіщі закінчання. Ні, не родивсь я під рифмовою планетою, і не вмію залцятись сьвятковими виразами.

Входить Беатріче.

Бенедикт. Люба Беатріче, ти таки вийшла, як я тебе покликав?

Беатріче. Прийшла, сіньоре, і пійду, як зведите.

Бенедикт. О, стій же хоть поти!

Беатріче. Ви сказали „поти“. Прощайте-ж; та перш ніж пійду, нехай пійду з тим, чого прийшла, а прийшла довідатись, що в вас зайшло з Клявдієм?

Бенедикт. Тільки погані слова: тим я поцілую тебе.

Беатріче. Погані слова — поганий вітер, а поганий вітер — погане дихання, а по-

гане диханне противне: тим я й пійду не цілована.

Бенедикт. Ти сполохнула слово з його прямого зміслу: такий у тебе завзятий розум. Ну, просто сказати: Клявдіо прийняв мій визов, і я незабаром про нього почую, або-ж оповіщу його боягузом. Скажи-ж, будьласко, за котру з моїх нехороших прикмет почала ти любити мене?

Беатріче. За всі вкупі. Вони творять таке політичне тіло нехорошого, що не приймуть між себе ні одної хорошої прикмети. Ну, а ви-ж за котру із моїх хороших прикмет почали мучитись любовію до мене?

Бенедикт. Мучитись любовію! Добре сказано. Я справді мучусь любовію: бо люблю тебе против волі.

Беатріче. На перекір вашому сердцю, я думаю. О бідне серце! Коли ви його мучите задля мене, то я мучитиму його задля вас: бо ніколи не любитиму того, що мій друг ненавидить.

Бенедикт. Ми з тобою надто розумні і мирно нам не лицяти ся.

Беатріче. Не видно сього з вашої сповіді. Муж дванацятьма розумними ні один себе не хвалитиме.

Бенедикт. Стара, стара се, Беатріче, гутірка, що жила ще за добрих сусід. Нашого часу чоловік не насипле собі могили перш, ніж умре, і в монументі житиме не довше, ніж замовкнуть дзвони і перестане плакати вдова.

Беатріче. А як воно, по вашому, довго?

Бенедикт. От питане! Ну, година голосіння та чверть години плачу. Тям воно розумному лучче (коли пан Черв'як, його совість,

не перебиває) бути трубою своїх власних чеснот, як я роблю. Сього доволі для моєї похвали, котра, я в тім ручаюсь, не даремня. Скажи ж тепер мені, як поживає твоя кузина?

Беатріче. Дуже недобре.

Бенедикт. А ти сама?

Беатріче. Також дуже недобре.

Бенедикт. Молись Богу, люби мене і поправляй ся.

Входить Урсуля.

Урсуля. Мадам, ідіте до дяді. Там зчинилась велика крутанна. Доказано, що панну Геру обвинувачено фальшиво, що князя і Клявдія страшенно ошукано, а Дон Жуан, вдіявши се все все, утік. Чи скоро ви йдете?

Беатріче. Хочете, сіньоре, йти зо мною на сі новини?

Бенедикт. Хочу жити у тебе в серці, умерти в тебе на лоні, а до того ще йти з тобою й до твого дяді. (Відходять.)

Сцена третя.

У церкві.

Входять Дон Педро, Клявдіо і прибічники з музикою й смолоскипами.

Клявдіо. Чи се Леонатова каплиця?

Прибічники Се, пане добродію.

Клявдіо (читає зі звитва):

Тебе убили язки лихії;

Лежиш ти мертва, Геро, в домовині.

Та смерть свою вину спокутувала,

Тобі безсмертну славу віддавала.

Так жинь, що вмерла у тяжкій натузі,
Живе й цвiте мов та калина в лузі.

Виси тут на капиці, вихваляючи її, як я ні-
муватиму. Тепер, музики, грайте й співайте
вашу торжественну гимну.

Співання.

Прости нам, чистая богине ночи,
Що ми твою блискучу діву вбили!
Тепер понуривши у землю очи,
Співаємо кругом її могили.

О північ! голоси укупі з нами,
Домагай зітханнем у зітханні
Тяжкому, важкому.

Розкрий ся земле, і верни нам наше,
Поки його в жалю ми не оплачем,
Важкому, гіркому.

Клявдіо.

Тепер, кохані кісточки, лежіте
І шани від мене що року ждiте.

Дон Педро.

Добрийдень вам, панове! погасіте
Смолоскипи. Тепер вовкив сі ситі,
І благодатний день поперед Фебом
Займаєть ся скрізь поїд сірим небом.
Ідiть: бо й сон вас певно знемогає.

Клявдіо.

Добрийдень! хай іде вуди хто знає.

Дон Педро.

А ми тепер ходім перевдягатись:
Пора й до Леоната нам являтись.

Клявдіо.

Нехай Гимен нам щастє послає,
І серця так у друге не вражає. (Виходять)

Сцена четверта.

Сьвітлиця в Леонатовім домі.

Входять Леонато, Антоніо, Бенедикт, Беатріче, Урсуля, чернець і Гера.

Чернець.

Чи не казав я, що вона безвинна?

Леонато.

Безвинні й князь і Клявдій, що винили її у помилці, як ви вже чули;
І Марґарита якось провинила,
Хоть против волі, як се ми вбачаєм,
Всю справу, як вона йшла, розібравши.

Антоніо.

Ну, я радію, що так добре вийшло.

Бенедикт.

І я: бо честь мені повелївала
Від Клявдія розплати допевнятись.

Леонато.

Іди-ж тепер ти, доню, з панїями
В свою сьвітлицю, і як я покличу,
Приходьте всі сюди замаскувавшись.
О сій годині Клявдію із князем
Прийти до мене вчора обіцяли. —
Тв, брате, знавш, що тобі робити:
Ти мусиш бути панотцем небоги,
І Клявдію її від себе вручиш. (Виходять дами.)

Антоніо.

Вручу так добре, як неможна лучче.

Бенедикт.

Я мушу вас про щось просити, отче.

Чернець.

Про що-ж, сіньоре?

Бенедикт.

Зв'язать мене, або згубить, що хочте. —
Сіньоре Леонато, не дивуйтесь:

Небога ваша стала позирати.

Очима милостивими на мене.

Леонато.

І сих очей позичила їй Гера.

Бенедикт.

А я на неї, я — любви очима.

Леонато.

А се — по милости моїй та князя,
Та Клявдія. Чого-ж тепер вам треба?

Бенедикт.

Говорите ви загадки, сіньоре.

А треба... нам од вас, сіньоре, треба,

Щоб наша воля з вашою зійшла ся,

І щоб сьогодні ви нас одружили.

Прошу і вас нам помогти, мій отче.

Леонато.

До вас я щирим серцем прихилиюсь.

Чернець.

І я готов служити вам обоїм.

А ось і князь із Клявдієм явив ся.

Входять Дон Педро та Клявдію з прибічниками.

Дон Педро. Доброго ранку сьому прекрасному зборови.

Леонато. Доброго ранку, внязю! Доброго ранку, Клявдіє! Ми ждем вас. То ви надумались одружитись сьогодні з дочкою мого брата?

Клявдію.

Готов, хоть би вона була і Ефіюпка.

Леонато.

То зви її, мій брате: все готове.

Виходить Антонію.

Дон Педро.

Що се за вид у тебе, Бенедикте?

Мов той морозно-хмарно бурний Лютий.

Клявдіо.

Се він про дикого бика задумавсь. —
Та годі, друже, марно турбуватись,
Ми позолотим гарно тобі роги,
І звеселиш ти ними всю Європу,
Як звеселив шутник Зевес Європу,
Зробившись гарним бугаєм з кохання.

Бенедикт.

Бугай Юпітер дуже гарно мукав.
Мабуть такий бугай з чужого стада
Спіткав і вашого отця корову,
Та й дав теля, як раз на вас похоже:
Бо в вашім муканві той самий голос.

Клявдіо.

Я одплачусь перед тобою послі:
Бо ось приходять інші рахунки.
З котрою-ж панною мені вінчатись?

Леонато.

От із сією, що я вам вручаю.

Клявдіо.

Нехай мою буде. — Тільки-ж, лисба,
Дозволь тебе побачити у-в образ.

Леонато.

Ні, в образ не побачите аж поти,
Поки не візьмете її за руку,
Перед сим панотцем заприсягнувши,
Що повінчаєтесь із нею.

Клявдіо.

Добре.

Дай рученьку мені перед шановним
Сим панотцем, і я, — твоя дружина,
Аби тобі прийшов ся до вподоби.

Гера (розпахнувшись.)

Коли-б жила, була-б твоєю двруге.

Клявдіо.

Се друга Гера?

Г е р а.

Друга. Бо одну з нас
Убито клеветою і безчестям,
А я жива в своїм дівоцтві чистім.

Д о н П е д р о.

Се прежня Гера! Гера, що умерла!

Л е о н а т о.

Умерла, поки клевета не вмерла.

Ч е р н е ц ь.

Сю дивовижу виясню вам послї,
Скінчивши церемонїю сьвященну,
І розкажу вам широко про Геру,
Про смерть її, про все. Тепер ходїмо
До перкви зараз. Привикайте ж к диву.

Б е н е д и к т.

Постійте, отче. Хто тут Беатріче?

Б е а т р і ч е (розмаскувавшись.)

Нехай се буду я. Чого вам треба?

Б е н е д и к т.

Ви любите мене?

Б е а т р і ч е.

Нї, так, як розум...

Б е н е д и к т.

А дядьо й князь і Клявдіо кляли ся,
Що ви мене... Хіба всі помилились?

Б е а т р і ч е.

А ви?

Б е н е д и к т.

Нї, далебі, не більш, як розум...

Б е а т р і ч е.

То Гера й Маргарита і Урсуля
Всі помилялись? Бо вони кляли ся...

Б е н е д и к т.

Клялись усі, що ти нежива ходиш...

Б е а т р і ч е.

Клялись усі, що ви готові вмерти.

Бенедикт.

О, ні!... То вам про мене і байдуже?

Беатріче.

Ні... трошки, так, неначе з дяки, з дружби....

Леонано.

Небого! годі, ти-ж бо його любиш.

Клявдіо.

А я клянусь, що й він горить до неї.

Бо ось папір, його писання власне,

Сонет кульгавий, чадо його мізку.

Кого він воспівав?

Гера.

А ось другий.

Се сестрина рука. З кишені випав.

Вона співав тут про Бенедикта.

Бенедикт. Чудеса! наші власні руки
протів наших сердець. Ну, візьму вже її. Тільки
клянусь сим сьвітом, беру тебе з жалощів.

Беатріче. Не хочу вам відмовити;
тільки клянусь сим гарним днем, що згоджу-
юсь тільки через велике вговорюваннє, а по
часті, щоб спасти ваше життє: бо мені казано,
що ви сохнете й чахнете.

Леонато. Та годі! затулю тобі рота.

Дон Педро. Як же тепер ти почуваш
себе, Бенедикте жонатий?

Бенедикт. Скажу тобі, князю, що
й коллегія гостромовців не висьміє мене з мого
гумору. Не вже ти думаєш, що я дбатиму про
сатиру або епіграму? Ні! Кого збивають з до-
роги жарти, не багато в мене стоїть. Коротке
слово: наваживсь оженитись, то не дбатиму вже,
що-б там сьвіт не казав протів сього. Тим
і ви даремно глузуватимете з того, що я про-
вадив протів сього. Бо чоловік нестаточна річ,
і сим закінчую. — Що до тебе, Клявдіє, го-

товивсь я тебе прощандорити. Ну, та, як здасть ся, ти будеш моїм родичем, то живи собі нескалічений, і люби мою кузину.

Клявдіо. А я думав, що ти зречеш ся Беатрічи, та хотів був тебе вибити з одинокої твоєї жинї, зробити тебе двоєличним. Та ти таки й будеш двоєличним, коли кузина не наглядатиме тебе добре.

Бенедикт. Годі, годі, ми приятелі. Потанцюймо перед весіллям, щоб лекше було нашим серцям і пятам наших жінок.

Леонато. Ще натанцюйтесь послі вінця.

Бенедикт. Ні, ні, до вінця. Грай же, музико! — Князю, ти щось сумний. Роздобудь, роздобудь собі жінку. Нема патериці луччої над ту, що оправлена рогом.

Входить посланець.

Посланець.

Мій князю, брат ваш Дон Жуан в утеці. Вже зловлений, в оружному конвою його отсе привозять до Мессини.

Бенедикт. Не думайте про нього до завтраго: я видумаю тоді гарну йому кару. — Ріжте, музики! (Танець.)

ПОЯСНЕННЯ.

1) Італіянський новеліст Банделльо, з якого Шекспір узяв основу отсеї комедії, оповідає, що в р. 1282 по великій різні Французів у Сицилії (тзв. Сицилійській вечірні) король Педро Арагонський зараз вирушив до Сицилії, заняв остров своєю фльотою, прогнав французьку флоту і заняв головну квартиру в Мессині.

2) Дотеп не зовсі ясний. В оригіналі стоїть у першій разі the flight — лет, утеча, а в другій bird bolt — пташаче стріляне.

3) Натяк на звичай привязувати до стовпа людей засуджених на спалення на стосі. По нашому-б сказати: навіть хоч би мене муками силували покинути сю думку.

4) Дословно в оригіналу (hang thy bugle on an invisible baldrick), але дотеп не зовсім ясний.

5) Натяк на улюблену англійську людову забаву — стріляне до kota завішеного в вадненім барилі на високім дереві.

6) Венеція — столиця тодішньої моди, місто елегантів і елеганток.

7) Діти вроджені під Сатурном по астрологічним віруванням визначали ся бистрим розумом.

8) В оригіналі а Scotch jig (шкоцький скок), а measure (мірний крок), і cinque pas — улюблені за Шекспірових часів у Англії роди танцю.

9) Натяк на звисну легенду про гостину Зевса в квартирі старих Філемона і Бавціди, звисну Шекспірови в Овідневих *Метаморфоз*.

10) „Сотня веселих казок“ — дословно „Hundred merry tales“ — титул дуже улюбленої в Шекспірових часах збірки веселих анекдотів і дотепів; про неї див. Клоустон, *Народні казки і оповідання* (Львів 1896, стор. 47, 82).

11) Натяк на звисний також у нас анекдот про сліпого жебрака і його поводатора. В одній хаті — оповідається ся у нас — їх обох угостили борщем, у якому був шматок ковбаси. Поводатор виняв ковбасу і з'їв сам, та сліпець занюхавши ковбасу наробив крику і побив поводатора. Вийшовши за село поводатор хотів помстити ся на сліпім і велів йому розбігти ся, щоб буцім то перескочити рів. Сліпець розбіг ся і вдарив ся чолом о вербу. „Ой — скрикнув, — поводаторе, а ти куди мене ведеш? Таж тут верба.“ — „А, верба, верба, — мовив поводатор, — а ти, діду, вмів занюхати ковбасу в борщи, то чому не занюхав і вербу?“ Пор. *Етн. Збірн.* VI, ч. 221.

12) Антиподи — мітичні в ту пору люди на противнім боці землі; Шип Іван — легендарний володарь у далекій Азії (див. про него мою статю в *Записках Наук. Тов. ім. Шевч.* т. 41). Дістати волосину в бороди великого Могола (володаря Моголів, первісно Тамерляна) — одна в задач, які одержує герой романтичної французької поеми про Гіона в Бордо (переробленої по німецьки в новіших часах Віляндом пв. „Oberon“); Пігмеї — маленькі людці, що живуть у якімсь далекім краю

і воюють з мурашками; Гарції — мітичні грецькі постаті — ненажери.

13) Кулішів переклад сеї пісні зовсім свободний, хоч безперечно гарний. Пробую дати тут переклад ближшій до оригінала:

Не плачте, панянки, не плачте, пані:

Мужчина зрадливий — дарма!

Одна нога в морі, друга на землі,

Статочности в ньому нема.

Тож годі тужити!

Нехай він біжить,

Ви будьте веселі, як пташки!

Зміняйте всі охи

На співи по трохи:

Гей го-а! То фрашки! То фрашки!

Даремно серденько висьпівує-лє

Журливих тужливих пісень;

Мужчина покине кохання своє,

Як літо настане лишень.

Тож годі тужити і т. д.

14) В оригіналі civet — мошус (різмо).

15) Кислиця а особливо Дерен і в оригіналі натікують свою мову латинськими юридичними термінами, звичайно перекрученими. Ось тут у оригіналі suffer salvation — дословно: потерпіти вибавлення, та „salvation“ без сумніву поставлено замість damnation — засуд; у нас переплутано зам. кондемнація — контумація.

16) В оригіналі allegiance — підданська вірність, очевидно ужито в противнім значіню, зам. невірности; у нас переплутано калямітацію зам. легітимацію.

17) Деструкція переплутано зам. інструкція.

18) Ступідности зам. солідности; в оригіналі desartless — нетямучий.

19) В оригіналі також most tolerable зам. intolerable.

20) В оригіналі honesty — дословно учтивість.

21) Веgetуйте зам. вігільуйте — сторожуйте.

22) Rabato — сукня з широкими рукавами.

23) Carduus — корінь кардамон, а benedictus — жартливий додаток з натяком на Бенедикта.

24) Дуплікує ся зам. аплікує ся, торкає ся.

25) В оригіналі: Comparisons are odorous, порівняня запахуці, очевидно odorous переплутано з odious — невмісні.

26) В оригіналі: God a good man. — Пан Біг — добрий чоловіка.

27) В оригіналі aspicious зам. suspicious; у нас перспективні зам. суспективні — підозрені.

28) Інтригацію зам. індагацію.

29) Перпендицію (дословно — завішене) зам. експедицію (полагоджене справи).

30) Конфекції зам. конфесії — признання.

31) Екскомуніацію — те саме слово і в оригіналі.

32) В оригіналі the afftest way — найгірша дорога, зам. арtest — найліпша; тут фатальна зам. капітальна.

33) В оригіналі redemption (вибавлене) зам. damnation (засуд); тут інкорпорацію зам. інкарцерацію.

34) В оригіналі opinioned від opinion — думка, погляд; тут завіндикувати зам. завінкулювати, звязати.

35) Деснект тут зам. респект; в оригіналі suspect зам. respect.

36) В оригіналі також ріету зам. impriety; тут моральности зам. неморальности.

37) Гіпократ зам. гіпокрит — фарисей.

38) Кольонізатори зам. калюмніятори.

39) Горріфікували зам. веріфікували, ствердили.

40) Реквізитів зам. інквізитів, арештантів.

41) Інфулат зам. інкультат, обвинувачений.

42) Реліквент зам. делінквент, злочинець.

43) Леандер — коханець, що що ночі перепливав до своєї любки через морський пролив.

44) Троіль, син Пріама короля троянського, герой Шекспірової драми „Троіль і Крессіда“.

45) Пандар, троянський воєвник, що в Шекспіровій драмі грає непочесну роль звідника; його імя в Англії уживалось як *poen appellativum* у значіню звідника.

